Nr 228.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående vissa lån till främjande av bostadsproduktionen m. m.; given Stockholms slott den 14 mars 1922.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härigenom föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro,
enligt Dess nådiga beslut:

GUSTAF ADOLF.

Herm. Lindqvist.

Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 14 mars 1922.

Närvarande:

Statsministern och ministern för utrikes ärendena BRANTING, statsråden LINDQVIST, THORSSON, OLSSON, SANDLER, NOTHIN, SVENSSON, HANSSON, ÅKERMAN, LINDERS, SCHLYTER, ÖRNE.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet anför chefen för socialdepartementet, statsrådet Lindqvist, följande:

I årets statsverksproposition, femte huvudtiteln, erinrade jag under punkt 133 om de spörsmål rörande bostadsproduktionens främjande, som syntes böra föreläggas riksdagen, och ifrågasatte därvid dels att till ökning av statens bostadslånefond skulle få disponeras ytterligare 15,000,000 kronor såsom lån ur statsverkets fond av rusdrycksmedel och dels att till vissa ändamål, som indirekt åsyfta bostadsproduktionens främjande, skulle få användas besparingar å de utav riksdagen tidigare beviljade anslagen med ändamål att åt byggnadsföretagare bereda statsbidrag utan ränte- eller återbetalningsskyldighet. Jag förutsatte därvid, att en särskild proposition härom senare skulle föreläggas riksdagen.

Vidare har Kungl. Maj:t i propositionen nr 2 beträffande tilläggsstaten för år 1922 under titeln »utgifter för kapitalökning» (bil. 3) föreslagit riksdagen att i avvaktan på den proposition i ämnet, som senare kunde varda riksdagen förelagd, för avsättning till lånefonden för tjänstemannasamhället vid Mörby beräkna ett reservationsanslag av 320,000 kronor att utgå av lånemedel. Vid ärendets anmälande i statsrådet uttalade jag, att detta spörsmål syntes böra behandlas i samband med frågan om andra åtgärder till främjande av bostadsproduktionen.

Jag anhåller nu att få till behandling upptaga omförmälda frågor.

Statsunderstöd till främjande av bostadsproduktionen.

1920 års riksdag.

I skrivelse den 18 juni 1920, nr 468, anmälde riksdagen, att riksdagen, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 314, beslutat, bland annat,

att en särskild fond, benämnd statens bostadslånefond, skulle inrättas, från vilken fond, som skulle förvaltas av statskontoret, lån finge av Kungl. Maj:t beviljas kommuner med flera till visst bostadsbyggande, samt att för bildande av denna fond finge såsom lån från statsverkets fond av rusdrycksmedel disponeras för år 1920 ett belopp av 15,000,000 kronor samt för år 1921 likaledes ett belopp av 15,000,000 kronor med skyldighet för bostadslånefonden att för de medel, som sålunda kunde bliva från rusdrycksmedelsfonden utlämnade, gottgöra sistnämnda fond ränta efter 5 %; samt

att till understöd (statsbidrag utan ränte- eller återbetalningsskyldighet) åt kommuner med flera för uppförande av vissa bostadsbyggnader anvisa och till Kungl. Maj:ts förfogande ställa dels för år 1921 å extra stat under femte huvudtiteln ett reservationsanslag av 6,500,000 kronor, att direkt utgå av byggnadsskattemedel, dels ock å tilläggsstat för år 1920 under sjätte huvudtiteln ett reservationsanslag av 4,000,000 kronor, att utgå av tillfälliga lånemedel.

Tillika anmälde riksdagen i skrivelse samma dag (nr 469), att riksdagen för sin del antagit en förordning om byggnadsskatt i syfte att bereda medel till främjande av bostadsproduktionen.

1921 års riksdag.

År 1921 anmälde riksdagen i skrivelse den 17 juni, nr 330, bland annat, att riksdagen, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 357, beslutat

att till återbetalning av det å 1920 års tilläggsstat anvisade reservationsanslag å 4,000,000 kronor till understöd åt kommuner med flera för uppförande av vissa bostadsbyggnader å riksstaten för år 1922 bland utgifter för kapitalökning under rubrik »återbetalning av tillfälliga lånemedel» anvisa ett förslagsanslag, högst, 4,000,000 kronor att direkt utgå av byggnadsskattemedel; samt

att till statsbidrag åt kommuner med flera för uppförande av vissa bostadsbyggnader å extra stat för år 1922 anvisa ett reservationsanslag å 1,500,000 kronor att direkt utgå av byggnadsskattemedel.

Något förslag om bostadslånefondens utökande hade icke framställts i 1921 års proposition. Vid frågans behandling i statsrådet hade emellertid föredragande departementschefen förklarat sig bestämt förutsätta, att sådant förslag skulle framläggas vid 1922 års riksdag.

Författningar i ämnet.

Med anledning av riksdagens omförmälda år 1920 fattade beslut utfärdade Kungl. Maj:t den 9 juli 1920 *kungörelse angående statsunderstöd till främjande av bostadsproduktionen* (sv. förf.-saml. nr 520), för vars innehåll närmare redogjorts i den till 1921 års riksdag avlåtna propositionen (nr 357, sid. 4). Här må emellertid erinras, att enligt nämnda kungörelse lån kan utgå med högst 50 procent och statsbidrag utan ränte- eller återbetalningsskyldighet med högst 15 procent av byggnadskostnaden, tomtkostnaden ej inberäknad, dock att, om både lån och bidrag utgå, sammanlagda understödet må utgöra högst 50 procent av nämnda kostnad. Ytterligare har den begränsningen gjorts, att understöd ej må utgå med högre belopp än 15,000 kronor för lägenhet, därav högst 4,500 kronor såsom statsbidrag.

Lån är under ett år räntefritt och förräntas under den återstående lånetiden efter 5 procent. Amortering skall verkställas från och med sjunde kalenderåret och, jämte räntan (5 %), utgöras genom en årlig annuitet av 7 procent.

Ansökningstiden fastställdes i denna kungörelse endast med avseende å 1920 års understödsmedel. Beträffande 1921 års medel föreskrev Kungl. Maj:t sedermera i särskild *kungörelse den 27 maj 1921* (sv. förf.-saml. nr 264), att ansökning om statsunderstöd skulle göras senast den 15 september 1921.

I överensstämmelse med Kungl. Maj:ts i 1921 års proposition framställda, av riksdagen godkända förslag blevo vissa jämkningar i de gällande grunderna för meddelandet av statsunderstöd fastställda genom en *kungörelse den 7 juli 1921* (sv. förf.-saml. nr 467) *om ändring i vissa delar av kungörelsen den 9 juli 1920.* Därvid blev en förut gällande föreskrift, enligt vilken egnahemsföretag och kooperativa byggnadsföretag ägt visst företräde till erhållande av statsunderstöd, ersatt av en bestämmelse, att vid fördelningen av statsunderstöd särskilt borde främjas företag av direkt allmännyttig natur eller med anordningar, som avsåge att bereda den boende äganderätt eller annan stadigvarande rätt till bostaden (kommunala eller halvkommunala företag, kooperativa företag, egnahemsföretag och liknande). Vidare föreskrevs, att lån kunde beviljas för lägenhetsklyvning till ett belopp av högst 5,000 kronor för varje genom uppdelning vunnen lägenhet, för vilket ändamål finge ur bostadslånefonden disponeras sammanlagt högst 750,000 kronor. Dessutom stadgades, att understöd ej, med mindre särskilda skäl därtill föranledde, finge lämnas för byggnadsföretag, som påbörjats tidigare än den 1 januari 1921, och i intet fall för byggnadsföretag, som påbörjats före den 1 januari 1920. Slutligen föreskrevs, att byggnadsföretag, för vilket lämnats statsunderstöd, skulle vara fullbordat före utgången av året efter det, då understödet beviljats, dock att statens byggnadsbyrå i särskilda fall ägde medgiva anstånd under ett år med byggnadsföretagets fullbordande.

Användningen av 1921 års anslag till lån och statsbidrag.

Under erinran, att till 1921 års bostadsproposition (nr 357, sid. 6) finnes fogad en särskild redogörelse för användningen av de medel, som för år 1920 funnos tillgängliga för beredande av dels lån ur bostadslånefonden och dels statsbidrag utan ränte- eller återbetalningsskyldighet, övergår jag nu till en redogörelse för dispositionen av motsvarande för år 1921 tillgängliga belopp om 15,000,000 och 6,500,000 kronor.

Till en början må nämnas, att Kungl. Maj:t genom beslut den 31 december 1920, i överensstämmelse med förslag, som underställts riksdagen och därvid lämnats utan erinran, för uppehållande av statens byggnadsbyrås verksamhet under år 1921 ställt till förfogande ett belopp av 45,000 kronor att utgå av nämnda anslag å 6,500,000 kronor.

Jämlikt § 6 i kungörelsen den 9 juli 1920 må förslag till understöd åt visst byggnadsföretag redan före ansökningstidens utgång av statens byggnadsbyrå överlämnas till Kungl. Maj:ts prövning, såvida särskilda skäl därtill äro. Byggnadsbyrån har vid några tillfällen funnit

denna föreskrift tillämplig beträffande ingivna ansökningar och med anledning därav hos Kungl. Maj:t hemställt, att understöd måtte i förväg beviljas vissa kommuner. Med bifall härtill har Kungl. Maj:t genom särskilda beslut beviljat understöd enligt följande tablå:

		Lån, kronor	Statsbidrag, kronor
Mariestads stad	den 31/12 1920	—	20,000
Lidingö köping	» 8/4 1921	59,400	14,800
Huddinge kommun	» 10/6 »	100,000	—
Stockholms stad	» 7/7 »	443,100	189,900
Hallsbergs köping	» 7/7 »	45,000	11,000
Östersunds stad	» 30/9 »	118,000	33,000
	Summa	765,500	268,700

Understöden hava för Stockholms stads vidkommande avsett kooperativa byggnadsföretag och i de övriga fallen enskilda egnahemsföretag.

Vid ansökningstidens utgång den 15 september 1921 förelågo hos byggnadsbyrån till Kungl. Maj:t ställda ansökningar om statsunderstöd från det antal sökande och till de belopp, som följande tablå utvisar:

	Lån, kronor	Statsbidrag, kronor
81 städer	26,637,120: —	11,892,361: 50
13 köpingar	825,125: —	308,025: —
67 municipalsamhällen och landskommuner	4,792,840: 40	889,156: 60
1 enskild person	10,500: —	4,500: —
Summa	32,265,585: 40	13,094,043: 10

Då det, enligt vad verkställda beräkningar givit vid handen, vore ovisst, huruvida byggnadsskatten för året komme att inbringa så stort belopp som 6,500,000 kronor — det debiterade skattebeloppet har numera visat sig hava uppgått till 5,937,801: 88 kronor —, anmodade chefen för socialdepartementet genom ämbetsskrivelse den 14 september 1921 statens byggnadsbyrå att tillsvidare, i avvaktan på att den verkliga storleken av förevarande skatteintäkt bleve känd, begränsa förslagen med avseende å statsbidrag till att avse fördelning av högst 4,500,000 kronor.

För tillgodoseende av det behov av understöd, som kommit till uttryck i omförmälda ansökningar, funnos sålunda, efter avdrag av nyss berörda, tidigare disponerade medel, tillgängliga 14,234,500 kronor till lån och 4,186,300 kronor till statsbidrag.

Statens byggnadsbyrå.

I skrivelse den 22 oktober 1921 framlade statens byggnadsbyrå till Kungl. Maj:ts prövning förslag till fördelning mellan de sökande kommunerna av de sålunda tillgängliga medlen. Efter att hava lämnat en redogörelse för de inkomna ansökningarna anförde byrån härvid följande rörande de grundsatser, som varit vägledande vid förslagets uppgörande:

Vid bedömandet av ansökningarna och uppgörandet av förslag till statsunderstödens fördelning hava i främsta rummet beaktats de i nådiga kungörelsen den 9 juli 1920 angående statsunderstöd till främjande av bostadsproduktionen, med däri enligt kungörelsen den 7 juli 1921 föreskrivna ändringar, meddelade villkor och föreskrifter för understöds åtnjutande, men dessutom hava även de synpunkter, som legat till grund för förslaget till fördelning av 1917, 1918, 1919 och 1920 års statsunderstöd till uppförande av bostadshus varit bestämmande. Sålunda har givetvis i främsta rummet hänsyn tagits till inom respektive kommun förefintlig bostadsbrist, och har kännedom härom vunnits icke blott genom de företedda ansökningshandlingarna utan även genom från socialstyrelsen inhämtade upplysningar.

På grund av den i § 2 av förenämnda kungörelse givna föreskriften att understöden skola så fördelas, att därigenom särskilt främjas företag av direkt allmännyttig natur eller med anordningar, som avsåge att bereda den boende äganderätt eller annan stadigvarande rätt till bostaden, har vid förslagets uppgörande i främsta rummet statsunderstöd föreslagits åt kommunala eller halvkommunala företag, egnahemsföretag och kooperativa byggnadsföretag. Härvid har, i likhet med vad som tillämpats under föregående år, såsom »eget hem» ansetts sådan byggnad, som, utom bostad för ägaren, innehållit ytterligare *en* lägenhet, avsedd för uthyrning. Byggnad, innehållande tre eller flera lägenheter, ävensom sådan mindre byggnad, i vilken icke ägaren skulle hava sin bostad, har betraktats såsom hyreshus.

Den i § 4 av kungörelsen fastställda högsta procent å byggnadskostnaden, med vilken lån och statsbidrag kan utgå, har byggnadsbyrån, i överensstämmelse med de principer, som tillämpades vid fördelningen av 1920 års understöd, ansett böra åtnjutas endast av byggnadsföretag i kommun, där byggnadskostnaden för eldstad varit högst. Å övriga orter har byrån beräknat statsunderstöd böra utgå med belopp, varierande mellan 30 % och 45 % av byggnadskostnaden, varvid särskilt tagits i beaktande, om byggnadskostnaden varit relativt låg och det på grund härav kunde antagas, att företaget även med sålunda reducerat understöd kunde komma till stånd, eller att en nedsättning vore möjlig, utan att företagets ekonomi äventyrades. En sådan reduktion har ansetts så mycket hellre böra ske, som den beräknade kostnaden för eldstad å de flesta orter angivits med belopp, som ofta avsevärt understiga föregående års priser.

Givet är, att vid ansökningarnas bedömande byrån även nu haft sin uppmärksamhet fäst därpå, att icke sådana omständigheter varit för handen, att genom understödjande av byggnadsverksamheten inom en kommun en av förhållandena ej ovillkorligen påkallad inflyttning från landsbygden skulle befordras.

Utom de synpunkter, som sålunda av byrån tillämpats vid uppgörandet av nu föreliggande förslag, har även särskild hänsyn tagits till inom respektive kommuner konstaterad folktillväxt och förefintligt bostadsbestånd under nästlidet år, varjämte byggnadsbyrån sökt att, i den mån sådant låtit sig göra, tillmötesgå framställningar från sådana kommuner, som under föregående år anhållit om statsbidrag men, oaktat

de synts förtjänta av dylikt understöd, icke då kunnat på grund av anslagens otillräcklighet tilldelas sådant.

Kungl. Maj:ts beslut ang. fördelningen.

Med bifall till byggnadsbyråns förslag beviljade Kungl. Maj:t genom brev den 28 oktober 1921 vissa kommuner statsunderstöd att i enlighet med gällande bestämmelser med angivna högsta belopp utgå dels såsom lån och dels såsom statsbidrag, under förutsättning dock beträffande lån att vederbörande kommun, därest jämlikt bestämmelserna i § 74 i förordningen den 21 mars 1862 om kommunalstyrelse i stad, § 73 i förordningen av samma dag om kommunalstyrelse på landet eller § 30 i förordningen den 23 maj 1862 om kommunalstyrelse i Stockholm så erfordrades, erhölle Kungl. Maj:ts tillstånd till lånets upptagande. I sistnämnda hänseende skulle vederbörande länsstyrelse tillse, att framställning i ämnet, jämte länsstyrelsens yttrande, så vitt möjligt före den 1 december 1921, inkomme till Kungl. Maj:t. Brevet innefattade tillika föreskrifter om de slag av byggnadsföretag, till vilka understöden, i huvudsak, skulle utgå. Jag får här framlägga en förteckning över de sålunda beviljade understöden.

Städer.

			Lån, kronor	Statsbidrag, kronor
Alingsås	för enskilda egnahemsbyggnader		64,000	16,000
Arvika	» » »		60,000	15,000
Boden	» » hyreshus		140,000	35,000
Borås	» » egnahemsbyggnader		225,000	56,000
Djursholm	» » »		39,000	10,000
Eksjö	» » »		23,000	6,000
Eskilstuna	» » »		200,000	50,000
Eslöv	» » »		50,000	12,000
Falkenberg	» » »		80,000	20,000
Falköping	» » »		40,000	10,000
Falun	» » »		200,000	50,000
Gävle				
	för av kommunen uppförda bostadshus	23,000	6,000	
	för av halvkommunalt bostadsbolag uppförda bostadshus	—	9,000	
	för enskilda egnahemsbyggnader	288,000	311,000 72,000	87,000
Göteborg				
	för av kommunen uppförda hyreshus	980,000	400,000	
	för av kommunen uppförda egnahem	452,000	143,000	
	för av bostadsföreningar uppförda kooperativa byggnader samt enskilda egnahemsbyggnader	668,000	2,100,000 212,000	755,000
Halmstad				
	för av kommunen uppfört hyreshus	55,000	14,000	
	för av en kooperativ egnahemsförening uppförda egnahem	148,000	203,000 37,000	51,000

		Lån, kronor		Statsbidrag, kronor
Hudiksvall				
för av kommunen uppförda hyreshus	20,000		5,000	
för enskilda egnahemsbyggnader	23,000	43,000	6,000	11,000
Huskvarna för enskilda egnahemsbyggnader		35,000		8,000
Hälsingborg				
för kooperativt byggnadsföretag	7,000		2,000	
för enskilda egnahemsbyggnader	413,000	420,000	105,000	107,000
Härnösand för enskilda egnahemsbyggnader		100,000		25,000
Jönköping				
för av bostadsförening uppförd byggnad	34,000		8,000	
för enskilda egnahemsbyggnader	194,000	228,000	48,000	56,000
Kalmar				
för kooperativt byggnadsföretag	50,000		12,000	
för enskilda egnahemsbyggnader	80,000	130,000	20,000	32,000
Karlshamn för enskilda egnahemsbyggnader		64,000		16,000
Karlskrona				
för av bostadsförening uppförda egnahemsbyggnader		82,000		20,000
Karlstad för enskilda egnahemsbyggnader		100,000		25,000
Kristianstad » » »		64,000		16,000
Kristinehamn » » »		58,000		14,000
Kungälv » » »		16,000		4,000
Köping » » »		7,000		5,000
Laholm » » »		32,000		8,000
Landskrona				
för av kommunen uppfört hyreshus	85,000		21,000	
för av kooperativ bostadsförening uppförda egnahem	85,000	170,000	21,000	42,000
Lidköping för enskilda egnahemsbyggnader		32,000		8,000
Lindesberg » » »		40,000		10,000
Linköping » » »		100,000		25,000
Ludvika » » »		80,000		20,000
Luleå » » »		100,000		28,000
Lund				
för av kommunen uppfört hyreshus	43,000		10,000	
för enskilda egnahemsbyggnader	40,000	83,000	10,000	20,000
Malmö				
för av kommunen uppfört hyreshus	44,000		11,000	
för enskilda egnahemsbyggnader	160,000	204,000	40,000	51,000
Mjölby för enskilda egnahemsbyggnader		64,000		16,000
Motala » » »		80,000		20,000
Norrköping » » »		—		136,000
Norrtälje » » »		18,000		4,000
Nyköping » » »		34,000		8,000

			Lån, kronor		Statsbidrag, kronor
Nässjö för enskilda egnahemsbyggnader			64,000		16,000
Oskarshamn » » »			24,000		6,000
Piteå » » »			64,000		16,000
Sala för av kommunen uppfört hyreshus			16,000		5,000
Skövde för enskilda egnahemsbyggnader			64,000		16,000
Sollefteå » » »			96,000		24,000
Stockholm					
för av bostadsföreningar uppförda kooperativa byggnader samt enskilda egnahemsbyggnader			4,000,000		1,494,000
Söderhamn för enskilda egnahemsbyggnader			64,000		16,000
Södertälje					
för av aktiebolag uppförda hyreshus	76,000			19,000	
för enskilda egnahemsbyggnader	105,000		181,000	30,000	49,000
Sölvesborg för enskilda egnahemsbyggnader			26,000		6,000
Tranås » » »			35,000		9,000
Trelleborg » » »			32,000		8,000
Trollhättan » » »			28,000		8,000
Uddevalla					
för av kommunen uppförda egnahemsbyggnader	57,000			14,000	
för enskilda egnahemsbyggnader	64,000		121,000	16,000	30,000
Ulricehamn för enskilda egnahemsbyggnader			16,000		4,000
Umeå					
för av kommunen uppförda hyreshus	44,000			11,000	
för enskilda egnahemsbyggnader	96,000		140,000	24,000	35,000
Uppsala					
för av bostadsförening uppförd byggnad	30,000			8,000	
för enskilda egnahemsbyggnader	170,000		200,000	42,000	50,000
Vadstena för enskilda egnahemsbyggnader			27,000		6,000
Varberg » » »			31,000		8,000
Vaxholm » » »			56,000		14,000
Vänersborg					
för av kommunen uppfört hyreshus	38,000			9,000	
för enskilda egnahemsbyggnader	38,000		76,000	9,000	18,000
Värnamo för enskilda egnahemsbyggnader			70,000		—
Västervik » » »			—		12,000
Västerås					
för av kommunen uppförda bostadshus	72,000			18,000	
för enskilda egnahemsbyggnader	96,000		168,000	24,000	42,000
Växjö för enskilda egnahemsbyggnader			100,000		25,000
Ystad » » »			31,000		—
Örebro					
för av kooperativ förening uppförda byggnader	45,000			15,000	
för enskilda egnahemsbyggnader	325,000		370,000	85,000	100,000

	Lån, kronor	Statsbidrag, kronor
Örnsköldsvik för enskilda egnahemsbyggnader	32,000	8,000
Östersund för av bostadsförening uppförd byggnad	14,000	4,000
eller tillsammans kronor	12,265,000	3,937,000

Köpingar.

Lidingö för enskilda egnahemsbyggnader	160,000	40,000
Mörbylånga » » »	31,000	—
Saltsjöbaden » » »	87,000	22,000
Tierp » » »	12,000	3,000
Älmhult » » »	64,000	16,000
eller tillsammans kronor	354,000	81,000

Municipalsamhällen och landskommuner.

Almby s:n för enskilda egnahemsbyggnader	50,000	—
Aringsås » » » »	26,000	—
Botkyrka » » » »	15,000	—
Bromstens m:e » » »	32,000	8,000
Byarums s:n » » »	25,000	—
Danderyds » » » »	37,000	—
Enebybergs villastads m:e » » »	40,000	10,000
Falköpings förstäders » » » »	32,000	8,000
Fosie s:n » » »	58,000	—
Frösöns » » » »	120,000	30,000
Fässbergs » » « »	180,000	—
Gnesta m:e » » »	19,000	5,000
Grava s:n » » »	35,000	—
Gudmundrå » » » »	35,000	—
Hässelby villastads m:e » » »	18,000	—
Jokkmokks s:n » » »	70,000	20,000
Karlsborgs » » » »	35,000	—
Knivsta » » » »	7,000	—
Kumla » » » »	25,000	6,000
Längbro » » » »	25,000	—
Mölndals m:e » » »	48,000	12,000
Nacka s:n » » »	85,000	—
Råsunda m:e » » »	42,000	10,000
Sandseryds s:n » » »	20,000	—
Sköns » » » »	175,000	25,000
Snöstorps » » » »	27,000	—
Solhems m:e » » »	45,000	11,000
Sollentuna s:n » » »	12,000	—
Stora Tuna » » » »	20,000	—
Storviks m:e » » »	10,000	2,000
Sura s:n » » »	45,000	—

		Lån, kronor	Statsbidrag, kronor
Timrå	s:n för enskilda egnahemsbyggnader.....	60,000	—
Tuna s:n (i Västernorrl. län)	» » »	30,000	—
Täby	s:n » » »	35,000	—
Vansbro	m:e » » »	20,000	5,000
Vännäs	» » » »	--	6,000
Örgryte	s:n » » »	40,000	10,000
Överluleå	» » » »	17,000	—
	eller tillsammans kronor	1,615,000	168,000

Sammanfattning.

70 städer	12,265,000	3,937,000
5 köpingar	354,000	81,000
38 municipalsamhällen och landskommuner	1,615,000	168,000
Summa kronor	14,234,000	4,186,000

Genom samma brev bemyndigade Kungl. Maj:t statens byggnadsbyrå att, efter framställning av vederbörande kommun, med iakttagande av bestämmelserna i § 2 i kungörelsen den 7 juli 1921, i särskilda fall överflytta kommunen för visst slag av byggnadsföretag beviljat statsunderstöd till annat slag av byggnadsföretag samt anbefallde byggnadsbyrån att, därest besparing skulle uppstå å beviljade statsunderstöd, inkomma med förslag till fördelning av de belopp, som sålunda bleve tillgängliga.

Fortsatta statsåtgärder till främjande av bostadsproduktionen.

Statens byggnadsbyrå.

Statens byggnadsbyrå har i skrivelse den 5 november 1921 inkommit med förslag till fortsatta statsåtgärder på hithörande område. Efter att hava lämnat en översikt över de åtgärder, som staten sedan år 1917 vidtagit, samt påpekat, att vissa medel till statsbidrag utan ränte- eller återbetalningsskyldighet alltjämt funnes tillgängliga, anför byggnadsbyrån i sin skrivelse följande:

Till en början må erinras, att de medel, som av 1920 års riksdag ställts till förfogande för bostadsproduktionens befrämjande, blivit föremål för stark efterfrågan. Ansökningarna om statsunderstöd avsågo sålunda, vad angår 1920 års medel, ett sammanlagt lånebelopp av omkring 67,984,000 kronor och ett sammanlagt bidragsbelopp av omkring 26,682,000 kronor och, vad angår 1921 års medel, ett sammanlagt belopp av respektive omkring 32,265,000 och 13,094,000 kronor. Av dessa siffror framgår, att efterfrågan å såväl lån ur bostadslånefonden som statsbidrag högst avsevärt överskridit, vad som för ändamålet funnits tillgängligt. Det har sålunda icke under någotdera året varit möjligt att tillmötesgå den företagarelust, som, trots den rådande kristiden, förefunnits på bostadsproduktionens område. En jämförelse mellan de sökta beloppen under de båda åren synes måhända giva vid handen, att efterfrågan å stats-

understöd undergått en minskning från år 1920 till år 1921. Enligt den uppfattning byggnadsbyrån erhållit vid prövningen av de föreliggande ansökningarna lärer emellertid denna minskning till avsevärd del vara endast skenbar. De ansökningar, som under år 1920 inlämnades, buro i åtskilliga fall prägel av något löst utformade projekt samt av en viss osäkerhet från vederbörande kommuners sida angående de verkliga byggnadsavsikterna hos de sökande. Detta torde huvudsakligen böra tillskrivas den omständigheten, att medel till understöd tillmätts med väsentligt större belopp än under de föregående åren, vilket, i förening med den nya, ännu ej prövade formen för dessas utgående, framlockade en del ansökningar på så att säga vinst och förlust. Innevarande års ansökningar synas däremot från de sökandes sida genomgående hava varit baserade på en bestämdare avsikt hos de sökande att fullfölja de utarbetade byggnadsplanerna, varjämte även från kommunernas sida en noggrannare gallring torde hava skett. Byggnadsbyrån anser sig därför efter årets prövning av inkomna ansökningar hava anledning konstatera, att från enskilda byggnadsföretagares sida i stort sett oförminskad lust att genom egen produktion avhjälpa den ännu synnerligen trängande bostadsbristen alltjämt föreligger.

För ett riktigt bedömande av det spörsmål, som här upptagits till behandling, är det givetvis av vikt att äga kännedom om, ej blott i vilken grad tillgängliga understödsmedel varit begärliga, utan även i vilken utsträckning de fördelade medlen kommit till användning. Härutinnan kunna av naturliga skäl inga uppgifter meddelas beträffande de medel, som under den senaste tiden blivit fördelade. Det må dock framhållas, att de byggnadsföretagare, som komma i åtnjutande av senast fördelade understöd, hava att påräkna väsentligt lägre byggnadskostnader än exempelvis 1920 års understödstagare och att 1921 års understödsverksamhet med hänsyn till dessa gynnsammare produktionsbetingelser torde kunna leda till minst lika goda resultat. I följande tablå meddelas uppgift om de byggnadsföretag, för vilka byggnadsbyrån, enligt bestämmelsen i § 8 av kungörelsen den 9 juli 1920 angående statsunderstöd till främjande av bostadsproduktionen, hittills medgivit, att understöd av 1920 års medel må utgå, ävensom sammanlagda byggnadskostnads- och understödsbeloppen för dessa byggnader.

	Antal					Beräknad byggnadskostnad		Beviljat			
	Hyreshus	Koop. byggn.	Egna hem	Lägenheter	Eldstäder	kronor		lån		statsbidrag	
								kronor			
Städer	31	12	1,264	2,280	7,913	42,912,603	12	12,053,661	45	3,400,156	45
Köpingar	3	—	58	117	373	1,704,317	39	463,009	—	121,863	—
Landskommuner och municipalsamhällen	1	—	271	439	1,388	4,888,330	28	1,425,095	50	136,479	60
Summa	35	12	1,593	2,836	9,674	49,505,250	79	13,941,765	95	3,658,499	05
För eldstad	—	—	—	—	—	5,117	—	1,441	—	378	—

Av de för år 1920 anvisade medlen hava, genom att ansökningarna icke blivit helt eller delvis fullföljda, uppstått besparingar, uppgående till sammanlagt kronor

601,577: 10 lånemedel och kronor 159,525: 40 statsbidragsmedel. I särskilda underdåniga skrivelser har byggnadsbyrån hemställt, att av förevarande besparingar vissa kommuner måtte tilldelas understöd med sammanlagt 562,160 kronor såsom lån och 144,745 kronor såsom statsbidrag. Dessa framställningar äro dels bifallna dels ännu beroende på Eders Kungl. Maj:ts prövning. Vinna de sistnämnda nådigt bifall, skulle i besparingar av 1920 års medel för närvarande finnas disponibelt kronor 39,417: 10 lånemedel och kronor 14,780: 40 statsbidragsmedel. Sedan den förberedande prövningen av inkomna ansökningar om understöd från de besparade medlen avslutats, har byggnadsbyrån för avsikt att inkomma med förslag till medlens användning.

Av förestående redogörelse framgår, att jämväl de besparingar, som uppkommit därigenom att de en gång anvisade medel av en eller annan anledning icke kommit till användning, begärligt absorberats för andra byggnadsföretag.

Under dessa förhållanden synes man kunna påräkna, att en fortsatt understödsverksamhet på området skulle verksamt bidraga till att lindra bostadsnöden inom landet. Byrån kan med hänsyn till den rådande arbetslösheten ej underlåta att tillika erinra om de arbetstillfällen, som skulle beredas i samband med en härigenom framkallad byggnadsverksamhet.

Vid övervägandet av de former, under vilka staten lämpligast synes böra lämna ett eventuellt fortsatt stöd till bostadsproduktionen, har byrån alltmera kommit till den uppfattningen, att byggnadskostnaderna under den närmare framtiden knappast torde påkalla direkta statsbidrag utan återbetalningsskyldighet. I allt fall skulle dessa bidrag säkerligen ej utgöra den del av ett statsunderstöd, som komme att spela den avgörande rollen för den byggnadsverksamhet, vilken söker det allmännas stöd. Byrån anser sig därför böra förorda, att statsbidrag utan ränte- och återbetalningsskyldighet ej måtte vidare utgå.

Det allvarligaste hindret för en byggnadsverksamhet av det slag, varom här är fråga, vållas otvivelaktigt av svårigheterna att anskaffa erforderliga byggnadslån. Dessa svårigheter, som sedan länge varit föremål för uppmärksamhet och ansetts påkalla särskilda åtgärder av statsmakterna, hava helt naturligt till ytterlighet skärpts under nu rådande tider av penningknapphet. För egnahemsbyggare inom städer och stadsliknande samhällen lärer det sålunda för närvarande vara hart när omöjligt att ens mot de dyraste räntesatser kunna hos enskilda penninginrättningar erhålla nödig kredit, åtminstone vad angår lån mot högre liggande inteckningar. Den omständigheten, att lån ur bostadslånefonden lämnas såsom sekundärlån, torde därför för byggnadsföretagarna vara av synnerligen stort värde. Dels beredes nämligen härigenom den kredit, vilken, som nämnt, eljest är ojämförligt svårast att erhålla, dels underlättar detta kreditstöd säkerligen i väsentlig grad även anskaffningen av den primära krediten.

Under sådana förhållanden har byggnadsbyrån ansett sig böra hos Eders Kungl. Maj:t hemställa, att även för år 1922 måtte ställas till bostadsproduktionens förfogande ett ytterligare tillskott till den inrättade bostadslånefonden. Därmed skulle beredas en ökad möjlighet för byggnadsverksamheten att inom vissa gränser erhålla lån till skälig ränta och därmed skulle även för närmast kommande år de väsentligaste svårigheterna vara undanröjda för de byggnadsföretagare, och däribland särskilt egnahemsbyggare, som trots de osäkra tiderna vilja med egna krafter bidraga till bostadsproduktionens ökande.

En förutsättning för att denna åtgärd från statens sida skall komma till avsedd nytta är givetvis, att vederbörande kommuner alltjämt skola befinnas villiga att för

sin del garantera bostadslånens placering i nya företag med så högt inteckningsläge, att medlen därigenom tillgodose sekundärkreditbehovet och sålunda möjliggöra företagens finansiering. Ehuru byggnadsbyrån är väl medveten om de risker, som detta ytterligare kommer att pålägga de, ej minst av uppoffringar för bostadsbristens avhjälpande ekonomiskt hårt ansträngda kommunerna, så vågar dock byrån med stöd av de erfarenheter, som vunnits under dess hittills varande verksamhet, utgå ifrån, att kommunerna jämväl i fortsättningen skola finna det angeläget att genom erforderliga lånegarantier skapa förutsättningar för en bostadsproduktion inom de gränser, behovet på varje ort anvisar.

Angående storleken av det lånebelopp, som för nästkommande år bör ställas till förfogande för bostadslånefondens ökning, har byggnadsbyrån ansett sig böra föreslå samma belopp, 15,000,000 kronor, som hittills anvisats för vart och ett av åren 1920 och 1921.

Ehuru byggnadsbyrån för sin del saknar anledning att närmare ingå på frågan, varifrån de för ändamålet erforderliga lånemedlen lämpligen skola tagas, har byrån dock velat ifrågasätta, huruvida icke allt fortfarande bostadslånefonden borde tillföras erforderliga medel ur statsverkets fond av rusdrycksmedel; ändamålet med denna fond synes väl tillgodoses genom en dylik användning.

Departementschefen.

Vad angår behovet av fortsatta statsåtgärder till främjande av bostadsproduktionen kan jag i det stora hela ansluta mig till vad statens byggnadsbyrå härom uttalat. Alltjämt råder bostadsnöd inom stora delar av landet. Särskilt är bristen på lägenheter, avsedda för de mindre bemedlade klassernas och för medelklassens behov, undantagslöst kännbar. De åtgärder, som från det allmännas sida vidtagits för att råda bot härför, hava visserligen lett till beaktansvärda resultat, men hava ej kunnat uppväga verkningarna av stagnationen i den enskilda byggnadsverksamheten. Den svaga ljusning, som på en del håll kan skönjas på bostadsmarknaden, hänför sig allenast till de relativt fåtaliga och ur social synpunkt mindre betydelsefulla stora bostadslägenheterna.

En förbättring av dessa förhållanden torde endast så småningom kunna åvägabringas, och, enligt vad chefen för justitiedepartementet meddelat, ämnar han med hänsyn härtill senare hemställa om avlåtande av proposition med förslag att lagen mot oskälig hyresstegring m. m., som gäller till och med den 30 september 1923, måtte förlängas att gälla ytterligare ett år.

Det synes uteslutet, att den produktion av medelstora och mindre bostäder, som erfordras, skall komma till stånd utan kraftigt stöd från det allmännas sida. Visserligen hava byggnadskostnaderna, i vad angår materialen, särskilt under våren och sommaren 1921 nedgått avsevärt, och det synes antagligt, att jämväl arbetslönerna komma att sjunka, då det nu gällande riksavtalet med utgången av innevarande mars upphör att gälla. Men den starka åtstramning av krediten, som till följd

av depressionen gör sig gäliande på den allmänna lånemarknaden, utgör ett nära nog oöverstigligt hinder för bostadsbyggande. Det synes mig därför riktigt, att, såsom byggnadsbyrån föreslagit, statens ansträngningar för lindrande av bostadsnöden i främsta rummet inriktas på att undanröja detta hinder genom att ställa ytterligare lånemedel till bostadsproduktionens förfogande. Detta synes lämpligast böra ske genom ett utökande av statens bostadslånefond.

Beträffande storleken av det belopp, varmed bostadslånefonden sålunda bör utökas, synes erfarenheten hava utvisat, att det belopp om 15,000,000 kronor, som för vartdera av åren 1920 och 1921 fått ur fonden disponeras, varit väl avvägt. Alla omständigheter tala för, att samma belopp bör ställas till förfogande under år 1922.

I detta sammanhang kan jag ej underlåta att i förbigående erinra om de arbetstillfällen, som beredas genom förevarande låneverksamhet. Med stöd av hittills gjorda erfarenheter kan man beräkna, att med en sammanlagd lånesumma av nyssnämnda storlek skola bringas till stånd byggnader för en sammanlagd kostnad av cirka 45,000,000 kronor, av vilken summa ungefär en tredjedel torde utgå i form av arbetslön på byggnadsplatserna. Tagas jämväl i betraktande de arbetsprestationer, som utföras vid byggnadsmaterialens framställning och framforsling, blir arbetslönens andel i berörda kostnadssumma betydligt större. Den ifrågasatta ökningen av bostadslånefonden skulle sålunda få betydelse jämväl såsom ett led i statens åtgärder till lindrande av arbetslösheten.

Medlen för bostadslånefondens utökande synas böra på samma sätt som skedde vid fondens inrättande och i enlighet med de grunder, som av riksdagen år 1921 blivit i närmare preciserad form godkända, få disponeras såsom lån ur statsverkets fond av rusdrycksmedel. Enligt vad chefen för finansdepartementet meddelat, medgiva tillgångarna i rusdrycksmedelsfonden den sålunda ifrågasatta åtgärden.

Ändrade villkor för lån.

Statens byggnadsbyrå.

Med avseende å de villkor, på vilka lån ur bostadslånefonden i fortsättningen böra ställas till bostadsproduktionens förfogande, får jag till en början återgiva vad statens byggnadsbyrå i sin nyss omnämnda skrivelse den 5 november 1921 härom anfört:

Angående de villkor, under vilka bostadslånen skulle genom vederbörande kommuner ställas till byggnadsföretagarnas förfogande, har byggnadsbyrån ansett sig böra i huvudsak föreslå de gamla bestämmelsernas fortsatta tillämpning. Med avseende på räntan synes dock ingen olägenhet behöva befaras genom borttagande av den räntefrihet under ett år, som byggnadsföretagaren, enligt nuvarande bestäm-

melser, har att tillgodoräkna sig. Ej heller synes det byrån nödvändigt, att, i den mån normala förhållanden åter bliva rådande inom byggnadsindustrien, någon särskild räntesubvention beredes byggnadsföretagarna. Byggnadsbyrån anser sig därför för sin del kunna förorda, att de ur bostadslånefonden i fortsättningen lämnade lånen skola löpa med den lägsta ränta, som staten själv får vidkännas för sin upplåning. Härvid förutsätter dock byrån, att en på sådana grunder fastställd räntesats angives i vederbörande kungörelse i ämnet samt att den sedermera ej skulle höjas under lånetiden. Byrån vill framhålla, att denna förändring har sin betydelse även i och för bildandet av en naturlig övergång till en ordnad sekundärkredit, för vilken byggnadsindustrien uppenbarligen aldrig kan komma att påräkna någon lägre räntefot, än vad som betingas av läget på den allmänna penningmarknaden.

Beträffande bostadslånens amortering föreslår byrån ingen ändring i nu gällande bestämmelser. Byrån tillstyrker sålunda, att 6 års amorteringsfrihet, liksom hittills, härvid får åtnjutas.

Med avseende å lånens relativa storlek har byrån ej heller ansett någon ändring av nu gällande bestämmelser, enligt vilka lån må åtnjutas intill högst 50 % av byggnadsvärdet, vara påkallad. Visserligen är å den allmänna byggnadsmarknaden en sänkning av byggnadskostnaderna att påräkna, men denna torde, enligt vad byrån ovan anfört, i huvudsak böra elimineras genom statsbidragens indragande. Dock vill byrån understryka, att bostadslånen i regel böra, såsom hittills, kunna begränsas till ett något lägre belopp, i vilket avseende hittills tillämpade ungefärliga högsta gräns av 35 % synes lämplig, men att frihet dock bör föreligga för byrån att, då särskilda omständigheter därtill föranleda, kunna höja lånets storlek intill nu medgivet maximum av 50 %. Med avseende å lånens absoluta storlek, för närvarande bestämd till högst 15,000 kronor för lägenhet, anser byrån, att byggnadskostnadernas sänkning kan motivera en nedsättning till 12,000 kronor.

Departementschefen.

Lika med statens byggnadsbyrå finner jag, att den hittills medgivna räntefriheten under ett år bör bortfalla och att lånen således skola löpa med samma ränta under hela lånetiden. Beträffande den hittills tillämpade räntesatsen av 5 procent föreslår jag ingen ändring. Denna räntesats synes nämligen, på samma gång som den torde få anses tillräckligt förmånlig för låntagaren, erbjuda en tillfredsställande förräntning av de medel, som för ifrågavarande ändamål disponeras ur rusdrycksmedelsfonden. I det senare hänseendet må erinras, dels att den allmänna låneräntan sjunkit, sedan riksdagen år 1920 medgav, att medel finge mot räntegottgörelse enligt nämnda räntefot disponeras ur fonden, och dels att fonden enligt det nyss förordade förslaget ej får vidkännas någon ränteförlust under det första året av lånetiden.

Den av byggnadsbyrån föreslagna nedsättningen av lånemaximum för lägenhet från 15,000 till 12,000 kronor finner jag väl motiverad. Det relativa lånemaximum av 50 procent av byggnadskostnaden synes böra bibehållas. Om jämväl statsbidrag utan ränte- eller återbetalningsskyldighet utgår, synes lånemaximum, liksom hittills, böra minskas med motsvarande belopp.

Enligt riksdagens medgivande fick av bostadslånefondens medel för år 1921 ett belopp av 750,000 kronor disponeras till lån för lägenhetsklyvning. Sådana lån hava emellertid icke sökts. En av anledningarna härtill torde hava varit, att riksdagens beslut i ämnet fattades först i juni, vadan allt för kort tid återstod till närmast påföljande flyttningsdag, den 1 oktober. Vidare synes ifrågavarande lånetillfälle ej hava blivit mera allmänt känt.

Ehuru fjolårets rent negativa resultat icke är uppmuntrande, vill jag dock förorda, att även av de nu ifrågasatta nya lånemedlen för år 1922 högst 750,000 kronor måtte få användas för lägenhetsklyvning enligt samma grunder, som föregående år godtogos av riksdagen. Jag betraktar detta såsom ett försök, vilket, om det lyckas, torde kunna ländа till icke ringa gagn, men av vilket man i motsatt fall, lika litet som under år 1921, behöver befara någon som helst praktisk olägenhet.

Vad angår villkoren i övrigt för de nu ifrågasatta nya lånen ur statens bostadslånefond synas hittills gällande bestämmelser härutinnan fortfarande böra vara tillämpliga. Jag ansluter mig jämväl till vad byggnadsbyrån uttalat om tillämpningen av ifrågavarande bestämmelser.

Jag övergår nu till frågan om statsbidrag utan ränte- eller återbetalningsskyldighet och får därvid till en början i korthet beröra de statsfinansiella förutsättningarna för frågans bedömande. Riksdagen har, såsom jag förut erinrat, för ifrågavarande ändamål anvisat för vart och ett av åren 1920, 1921 och 1922 särskilda reservationsanslag å resp. 4,000,000, 6,500,000 och 1,500,000 kronor. Alla tre anslagen skola, direkt eller indirekt, täckas genom de för åren 1921 och 1922 inflytande byggnadsskattemedlen. Denna skatt belöpte sig, såsom nämnts, år 1921 till 5,937,801: 88 kronor, och då den under innevarande år skall utgå efter samma grunder som under år 1921, torde den komma att inbringa ytterligare ett ungefärligen lika stort belopp. Den sammanlagda skatteintäkten kan sålunda med tämligen stor visshet beräknas till omkring 11,875,000 kronor. Det sammanlagda beloppet av nyssnämnda trenne reservationsanslag måste följaktligen reduceras till detta belopp. Nu äro av 1920 års anslag hela beloppet och av 1921 års anslag ett belopp av 4,500,000 kronor fördelade, varjämte 55,000 kronor ur 1922 års anslag ställts till förfogande för byggnadsbyråns verksamhet. Utöver dessa förfoganden å tillhopa 8,555,000 kronor skulle sålunda återstå ett disponibelt belopp av i runt tal 3,300,000 kronor. *Statsbidrag.*

Departementschefen.

Jag anser visserligen, att byggnadsbyrån anfört bärande skäl för sin uppfattning, att statsbidrag utan ränte- eller återbetalningsskyldighet icke vidare bör utgå till byggnadsföretagare. Emellertid anser jag mig ej böra tillstyrka, att Kungl. Maj:t alldeles avhänder sig rätten att förfoga över ifrågavarande medel för deras ursprungliga ändamål. Det kan nämligen komma att visa sig nödvändigt att bereda byggnadsföretagare statsbidrag utan ränte- eller återbetalningsskyldighet. Jag förutsätter dock, att det bör vara synnerliga skäl, som skola föranleda dylik användning av medlen i fråga.

I den mån statsbidrag kan komma att utgå, synes maximum för detsamma böra nedsättas i ungefär samma proportion som maximum för lån ur bostadslånefonden eller från 4,500 till 3,500 kronor för lägenhet, dock med bibehållande av nu gällande relativa maximum eller 15 procent av byggnadskostnaden.

Användningen av inbesparade statsbidragsmedel.

Byggnadsbyrån.

Byggnadsbyrån har i sin skrivelse berört frågan om användningen av sådana besparingar, vilka kunna uppstå å de anslag, som anvisats för beredande av statsbidrag, och jag ber att få återgiva, vad byrån sålunda anfört:

Vad slutligen de ännu disponibla byggnadsskattemedlen angår, så är, som ovan framhållits, deras slutliga belopp ännu icke känt. Redan denna omständighet försvårar ett ståndpunktstagande till frågan angående beloppets lämpliga användande. Byrån förutsätter emellertid, att dessa medel, såsom härflytande ur byggnadsskatten, vilken enligt § 1 i skatteförordningen i ämnet skall utgå »för beredande av medel till främjande av bostadsproduktionen», också skola användas för angivna ändamål i den ena eller andra formen. Att under nu rådande svävande förhållanden bestämma sättet för ifrågavarande medels disponerande, så att därav den största effekten ur bostadsfrågans synpunkt erhålles, är synnerligen vanskligt. Byggnadsbyrån anser sig i detta avseende endast böra omnämna ett par önskemål, som under överläggningen i denna fråga trätt i förgrunden. Enligt dessa skulle medlen kunna användas antingen för lindring av de risker, som kommuner och enskilda under kristiden måst ikläda sig i samband med vidtagna åtgärder för lindrande av bostadsnöden, eller ock för att bereda ett ytterst värdefullt garantikapital vid en framtida lösning av ett utav bostadsfrågans mest centrala spörsmål, nämligen sekundärkreditens ordnande. Angående dessa frågor anhåller byrån att framdeles få till Eders Kungl. Maj:t inkomma med förslag.

Departementschefen.

Jag anser det ej böra ifrågasättas annat än att ifrågavarande besparingar skola användas för ändamål, som avser bostadsproduktionens främjande. Dock är jag ej beredd att nu taga ståndpunkt till de förslag, som byggnadsbyrån antytt. I första hand måste man givetvis avvakta utvecklingen och se till, i vad mån medlen behöva tagas i anspråk för deras ursprungliga ändamål. Jag återkommer dock i det

följande till frågan om disponerandet för särskilda ändamål av en mindre del av dessa medel, nämligen ett sammanlagt belopp av 100,000 kronor.

Tid efter annan uppkomma besparingar å redan beviljade understöd, huvudsakligen på den grund att den verkliga byggnadskostnaden blivit mindre än den beräknade. Sådana besparingar synas mig lämpligen böra liksom hittills användas till beredande av nya understöd åt byggnadsföretagare. I den mån besparingarna hänföra sig till de av 1917—1919 års riksdagar under sjätte huvudtiteln anvisade anslagen till uppförande av bostadshus med smålägenheter, synas de, om riksdagen ej gör någon erinran däremot, böra få utgå på samma villkor som statsbidragen utan ränte- eller återbetalningsskyldighet ur senare anvisade anslag.

Statens byggnadsbyrås verksamhet.

Byggnadsbyråns verksamhet har under år 1921 bedrivits enligt de i samma års proposition (nr 357, sid. 44—48) angivna, av riksdagen godkända riktlinjerna. I överensstämmelse med dessa riktlinjer utfärdade Kungl. Maj:t den 26 september 1921 (sv. förf.-saml. nr 560) *instruktion för statens byggnadsbyrå.*

Ur en av byggnadsbyrån den 22 februari 1922 avgiven berättelse över byråns verksamhet de fem år, 1917—1921, under vilka byrån haft bestånd, må här återgivas följande utdrag:

Kostnaderna för statens byggnadsbyrås verksamhet hava utgjort:

under år 1917 ($^{20}/_{3}$ — $^{31}/_{12}$) [1]		9,238: 99
» » 1918 ($^{1}/_{1}$ — $^{30}/_{6}$) [1]	5,546: 65	
» » » ($^{1}/_{7}$ — $^{31}/_{12}$)	5,501: 57	11,048: 22
» » 1919		13,147: 26
» » 1920		24,534: 32
» » 1921		38,496: 41

Av de till bestridande av byggnadsbyråns verksamhet under åren 1917—1921 anvisade medlen, tillsammans 105,000 kronor, har således tagits i anspråk 96,465 kronor 20 öre, i vilken summa även ingår förenämnda till inköp av inventarier använda belopp 4,952 kronor 60 öre.

Kostnaden för den centrala ledningen av den statsunderstödda byggnadsverksamheten intill utgången av år 1921 har alltså uppgått till 0.35 % av det till sagda tid av byggnadsbyrån fördelade understödsbeloppet.

Jämlikt föreskrift i nådigt brev den 1 juli 1918 hava statens byggnadsbyrås räkenskaper och förvaltning intill 1920 års utgång granskats av de för granskning av statens industrikommissions medelsförvaltning tillsatta överrevisorerna.

Genom nådigt brev den 4 oktober 1921 förordnade Eders Kungl. Maj:t, att nyssnämnda föreskrift skulle upphöra att gälla i och med avslutandet av granskningen

[1]) »Statens industrikommissions byggnadsbyrå.»

av statens byggnadsbyrås räkenskaper och förvaltning för tiden intill 1921 års ingång samt att beträffande redovisning av de medel, som av Eders Kungl. Maj:t anvisats till bestridande för byggnadsbyråns verksamhet för tiden från och med år 1921, skulle tillämpas gällande bestämmelser om redovisning av medel, som omhänderhavas av kommitté.

— —

Under år 1921 hava till byggnadsbyrån inkommit

Kungl. brev och departementsskrivelser	230 st.
övriga ärenden	1,672 »
summa	1,902 st.,

vilka föranlett 1,711 utgående skrivelser. Rapporter och cirkulärskrivelser äro ej medräknade.

Vid årsskiftet voro oavgjorda endast några få ärenden, som inkommit under sista dagarna av december månad.

I sin skrivelse den 5 november 1921 uttalar byggnadsbyrån, att några organisatoriska förändringar icke synas påkallade och att de kostnader för upprätthållandet av byråns verksamhet, som bliva erforderliga för den fortsatta låneverksamheten, liksom hittills böra bestridas av tillgängliga byggnadsskattemedel.

Byggnadsbyrån har sedermera den 4 mars 1922 inkommit med en skrivelse av huvudsakligen följande innehåll:

Vid den byrån åvilande granskningen av byggnadsritningar till egnahemsbyggen hade det visat sig, att dessa mången gång röjde vederbörandes bristande kompetens att på ett tillfredsställande sätt lösa sin uppgift. Icke desto mindre hade byrån sett sig nödsakad att i stor utsträckning godkänna sådana ritningar — givetvis för så vitt de icke ådagalade uppenbar vårdslöshet eller vore av rent underhaltig beskaffenhet. Ofta hade nämligen byggnadsarbetet fortskridit så långt, att eljest lämpliga ändringar i byggnadsplanen skulle föranleda oproportionerligt stora kostnader. Att förvägra byggnadsföretagaren det understöd, som han i enlighet med av kommunen upprättat förslag hade påräknat, vore liktydigt med ruin för honom.

Ifrågavarande olägenhet beträffande granskningsarbetet skulle kunna avlägsnas, om byggnadsbyrån, såsom också tidigare ifrågasatts, vore i tillfälle att redan före byggets igångsättande tillhandahålla företagaren typritningar till en enkel, redigt och ekonomiskt planlagd och på samma gång smakfull byggnad av den storlek och med de utrymmen, han behövde och önskade. En sådan väl planlagd byggnad vore proportionsvis billigast både att uppföra och att sedermera underhålla. Byggnadsbyrån hade därför för avsikt att låta utföra ett antal typritningar i lämplig skala och med angivande av fullständiga mått. Dessa ritningar skulle därefter mångfaldigas samt, på rekvisition, tillhandahållas för ett pris, svarande mot reproduktionskostnaden, vilken torde belöpa sig till allenast en eller annan krona per ritning.

Byggnadsbyrån betonade vidare angelägenheten av att den ifrågasatta anordningen vidtoges med sådan skyndsamhet, att typritningarna kunde föreligga utarbetade,

när egnahemsbyggarna vid den stundande vårens inträde påbörjade planläggningen av sina byggen. Kostnaderna för åtgärdens genomförande beräknade byrån till sammanlagt högst 10,000 kronor. På grund av byråns ökade utgifter ej minst till följd av det utvidgade arbetet med granskning av byggnadsritningar ansåge byrån det uteslutet, att berörda engångsutgift skulle kunna täckas av de medel, 45,000 kronor, som ställts till förfogande för uppehållande av byråns verksamhet under år 1922, och hemställde därför, att ett ytterligare belopp av 10,000 kronor måtte för året ställas till byggnadsbyråns förfogande.

För egen del fann jag den av byggnadsbyrån föreslagna åtgärden, som helt och hållet skulle bliva av rådgivande och hjälpande natur, enkel och praktisk samt ägnad att i många fall befordra uppkomsten av bättre egnahemsbyggnader och att leda till besparingar för de statsunderstödda egnahemsbyggarna, vilket uppenbarligen vore liktydigt med en mera rationell och ekonomisk användning av understöden. Tillika syntes mig typritningarna kunna tjäna till hjälp och vägledning jämväl för andra egnahemsbyggare inom landet, bland andra sådana, som erhölle lån ur statens egnahemslånefond. Om emellertid åtgärden skulle leda till åsyftat resultat med avseende å egnahemsbyggandet redan under år 1922, var den största skyndsamhet av nöden. Med anledning härav hemställde jag, att Kungl. Maj:t måtte bemyndiga byggnadsbyrån att i huvudsaklig överensstämmelse med de i byråns skrivelse angivna riktlinjerna låta utarbeta och mångfaldiga typritningar till egnahemsbyggnader — enligt förslaget åtta typer förutom ett antal varianter — jämte, i mån av behov, anvisningar till desamma, ävensom att ett ytterligare belopp av högst 10,000 kronor måtte ställas till byggnadsbyråns förfogande att, i likhet med de tidigare för bestridande av kostnaderna för byråns verksamhet under år 1922 anvisade 45,000 kronor, utgå av 1922 års anslag till statsbidrag. Denna min hemställan bifölls av Kungl. Maj:t genom beslut den 10 mars 1922, vilket synes mig böra bringas till riksdagens kännedom.

Byggnadsbyråns nuvarande organisation synes mig ändamålsenlig och har fungerat på ett i allo tillfredsställande sätt. Jag har därför i denna del icke någon ändring att föreslå. Departementschefen.

Vad angår kostnaden för byråns verksamhet under första hälften av år 1923 må framhållas, att byråns arbetsbörda successivt växer, enär byrån vid sidan av det löpande arbetet med fördelning av tillgängliga understödsmedel jämväl har att handlägga en hel del ärenden, som föranledas av tidigare beviljade understöd, men jag hoppas å andra sidan, att den vidtagna åtgärden med avseende å typritningar skall i någon

mån minska arbetet med granskning av byggnadsritningar. Jag anser mig därför kunna beräkna, att, vid bifall till förslaget om ökning av statens bostadslånefond, kostnaden för byråns verksamhet under första halvåret 1923 ej kommer att uppgå till mera än hälften av det belopp, 45,000 kronor, som för ändamålet ställts till förfogande för år 1922, eller till 22,500 kronor. Jag förutsätter dock möjligheten av att ett något högre belopp, dock högst 25,000 kronor, kan bliva erforderligt.

Medel till förevarande ändamål hava hittills utgått ur vederbörande anslag till statsbidrag. Någon ändring härutinnan synes ej böra ifrågakomma, varför nu ifrågavarande belopp torde få utgå ur det för år 1922 till statsbidrag anvisade reservationsanslaget å 1,500,000 kronor.

Tekniskt-vetenskapliga undersökningar m. m.

Tekniskt-vetenskapliga undersökningar på byggnadsområdet genom ingenjörsvetenskapsakademien.

Jag övergår nu till frågan om understöd till utförande genom ingenjörsvetenskapsakademien av tekniskt-vetenskapliga undersökningar på byggnadsområdet.

Till en början må erinras, att Kungl. Maj:t år 1920 i proposition nr 316 äskade anslag till ifrågavarande ändamål. Ett av akademien framlagt program för de planerade undersökningarna finnes återgivet i nämnda proposition. Undersökningarna beräknades då draga en sammanlagd kostnad av 210,000 kronor.

I skrivelse den 28 maj 1920 (nr 282) anmälde riksdagen, att riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts sålunda framlagda förslag, till förevarande ändamål anvisat dels å extra stat för år 1921 ett förslagsanslag, högst, 75,000 kronor, dels ock å tilläggsstat för år 1920 ett förslagsanslag, högst, 50,000 kronor.

Med anledning av ny framställning från akademien äskade Kungl. Maj:t år 1921 (prop. nr 357) ytterligare anslag å tillhopa 125,000 kronor för att bereda akademien tillfälle att fullfölja sina undersökningar enligt ett något ändrat och utvidgat program.

Riksdagen anmälde med anledning härav i skrivelse den 17 juni 1921 (nr 330) — under framhållande, att anslagen till förevarande undersökningar torde kunna hållas inom gränserna för det ursprungliga beräknade totalbeloppet, 210,000 kronor — att riksdagen för utförande av ifrågavarande undersökningar å extra stat för år 1922 anvisat ett förslagsanslag, högst, 85,000 kronor.

Samtliga tre nu omförmälda anslag om tillhopa 210,000 kronor hava

av Kungl. Maj:t ställts till ingenjörsvetenskapsakademiens förfogande för utförande av undersökningar i huvudsak, ehuru med smärre jämkningar, enligt det tidigare framlagda programmet.

Med avseende å 1921 års undersökningar har akademien den 30 januari 1922 avgivit föreskriven berättelse. Efter att häri hava utförligt redogjort för de arbeten, som utförts, sammanfattar akademien sin berättelse i några korta punkter, innehållande tillika en specifikation av användningen av 1921 års anslag. Jag får här återgiva dessa sammanfattande punkter.

Det för tekniskt-vetenskapliga undersökningar på byggnadsområdet under år 1921 till ingenjörsvetenskapsakademiens förfogande ställda statsanslaget — 75,000 kronor — har använts sålunda:

för fortsättning och avslutande av undersökningar för utarbetande av ny metod för bestämmande av värmeisoleringsförmågan hos byggnadsmaterial och -konstruktioner	kronor	17,861: 67
för fortsättning av observationer på färdiga och för utförande planerade byggnader; värmeprov å färdiga byggnader, utredning rörande möjliga förbättringar och förenklingar vid uppförandet av enklare bostadsbyggnader	»	40,954: 59
för systematiska undersökningar av ytbehandlingar av byggnadsfasader av olika material vid olika klimatiska förhållanden	»	4,678: 45
för utfinnande av lämpliga konstruktioner och material för ytter- och innerväggar samt bjälklag i bostadshus av enkla och billiga typer, särskilt med hänsyn till dessas benägenhet att ansamla ohyra	»	1,561: 45
för bestridande av utgifter, som varit förenade med det ovannämnda undersökningsarbetet såsom ersättning åt sekreterare, experter m. m.	»	9,943: 84
Summa	kronor	75,000: —

Det må jämväl nämnas, att såsom nr 7 i serien »Ingenjörsvetenskapsakademiens handlingar» för innevarande år under titel »Undersökningar rörande byggnadskonstruktioners värmeisoleringsförmåga» av professor H. Kreüger och arkitekten A. Eriksson utgivits en tryckt redogörelse för de undersökningar, som omnämnas i den första av de nyss återgivna punkterna.

Ingenjörsvetenskapsakademien.

Akademien har i skrivelse den 31 augusti 1921 anhållit, att understöd för fortsatta undersökningar på ifrågavarande områden under år 1923 måtte ställas till förfogande. Efter att hava erinrat om det tidigare framlagda undersökningsprogrammet och de anslag, som anvisats för dess genomförande, meddelar akademien i skrivelsen, att de i pro-

grammet upptagna undersökningarna under vissa förutsättningar — som numera äro förhanden — beräknas bliva avslutade under år 1922. En del resultat härav hava, såsom nyss nämnts, redan publicerats. Akademien anför vidare:

Utöver den serie undersökningar, som sålunda beräknas vara genomarbetad med 1922 års utgång, föreligger alltjämt behovet av en mångfald ytterligare undersökningar på byggnadsområdet, särskilt betingade av nödvändigheten av fortgående förbättringar inom byggnadstekniken för uppnående av största möjliga ekonomi inom byggena. Visserligen hava priserna å byggnadsmaterial i någon mån sjunkit, men arbetskostnaderna befinna sig fortfarande på ungefär samma nivå. De dryga byggnadskostnaderna i samband med svårigheten att under nuvarande tidsläge uppbringa nödigt kapital för det byggande, varav landet fortfarande är i det största behov, utöva alltjämt sin hämmande inverkan på byggnadsverksamheten. Detta skärper ytterligare behovet av fortsatta undersökningsarbeten i syfte att utfinna ändamålsenliga byggnadskonstruktioner, vilka genom ett rationellt utnyttjande av material och genom enkelhet i utförande äro i mesta möjliga mån ekonomiska.

Ett viktigt arbetsfält är även att ytterligare utarbeta och förbättra sådana normer för bedömning och undersökning av byggnadsmaterial och konstruktioner, vilka för närvarande äro mindre tillfredsställande eller alldeles saknas.

Vissa bestämmelser behöva väl genomarbetas för utrönande av i vad mån de kunna omarbetas för att mera tillfredsställa tidens krav. En dylik utredning torde kunna framvisa möjligheter för väsentliga besparingar.

I nedanstående tablå hava sammanställts några undersökningar inom det byggnadstekniska området, vilka akademien på ovan angivna grunder finner vara angeläget att genomföra.

1:o. Med hänsyn till vikten icke minst ur ekonomisk synpunkt av att erhålla i värmeisoleringsavseende fullt tillfredsställande bostäder äro fortsatta undersökningar av vissa isoleringsmaterial av behovet synnerligen påkallade.

För de värmeundersökningar, som komma att utgöra en väsentlig del av ovannämnda undersökningar, ämnar akademien använda sig av den metod, som av akademien för statsmedel nu blivit till fullo utexperimenterad.

Bland de isoleringsmaterial, som därvid böra komma under omprövning, är så kallad slaggbetong, vilket material under vissa omständigheter kan erhålla god värmeisoleringsförmåga, ringa vikt och relativt god hållfasthet och därför försöksvis använts i stor omfattning i utlandet. Även olika torvmateriel böra prövas.

Akademien har uppskattat kostnaden för ovannämnda undersökningar till 25,000 kronor.

2:o. Ehuru under gångna tider en del omfattande undersökningar över olika slags trävirke och deras egenskaper blivit gjorda, saknas dock en hel del uppgifter, som äro behövliga för ett rationellt utnyttjande av trävirke till byggnadsverk av olika slag efter sista tidens teoretiskt och ekonomiskt utformade konstruktioner.

Särskilt har alltför liten uppmärksamhet fästs vid fuktighetshaltens inverkan å virkets fysikaliska egenskaper samt virkets förhållande vid belastningar i ena eller andra formen vinkelrätt eller snett mot fibrernas längdriktning.

Likaså hava icke konstruktivt riktiga och betryggande anordningar blivit genomförda vid sammansättningen av eller förbindelsen mellan olika virkeselement inom vanliga träkonstruktioner, varför dylika böra studeras och laboratorieprov å olika modeller utföras och kalkyleras.

Som senare årens tendenser inom byggnadsområdet alltmera peka hän mot användningen av trävirke till byggnadskonstruktioner av olika slag, är det önskvärt att få de undersökningar utförda, som synas nödvändiga för trävirkets rationella användande.

För undersökningar av ovannämnda slag anser akademien 10,000 kronor erforderliga.

3:o. Då på grund av de inom landet rådande klimatiska förhållandena det ofta blir nödvändigt att utföra byggnader under rådande kyla, är det nödvändigt, att vid sådana tillfällen särskilda försiktighetsmått vidtagas vid utförandet av byggnadsverk av betong eller andra murverk. Ofta nog vid utförande av såväl större som mindre byggnader, exempelvis småbostäder uppstå olägenheter på grund av bristande kännedom om olika bindemedels förhållande vid frost. För vinnande av klarhet i hithörande spörsmål hava vissa undersökningar redan utförts av akademiens medlem, professor H. Kreüger, men äro dessa i behov av kompletteringar.

Härför beräknas en summa av 5,000 kronor.

4:o. Vid uppförande av bostäder har på senare tid ur besparingssynpunkt gjorts en mängd inskränkningar av dimensionerna vid exempelvis bjälklag och lägenhetsskiljande väggar. Dessa besparingar drivas ofta så långt, att allvarliga olägenheter uppstå på grund av konstruktionernas icke tillräckliga ljudisolerande förmåga. I andra fall tillgripas på grund av osäkerheten på detta område onödigt dyrbara konstruktioner. Även vid uppförande av skolor, sjukhus och dylikt äro dessa spörsmål av stor betydelse.

Av stor vikt är därför att genom på objektiv vetenskaplig grund lagda undersökningar bereda möjligheter för ökad kännedom om olika konstruktioners ljudisoleringsförmåga.

Till en början behöva för detta ändamål fullt lämpliga och tillförlitliga metoder utexperimenteras, och beräknas härför en summa av 5,000 kronor vara erforderlig.

5:o. Svårigheten att på vissa platser inom landet erhålla lämpliga material för framställning av betong har på grund av dyrbara transporter förorsakat allt för stora kostnader, som mången gång torde hava kunnat undvikas. Det har nämligen visat sig vid flera tillfällen, att man genom krossning av bergarter kan erhålla en ersättning för naturlig sand. Erfarenheten har emellertid visat, att icke alla bergarter lämpa sig för nämnda ändamål, och synes därför en principiell utredning för utrönande dels av vilka bergarter, som äro de mest lämpliga, dels av övriga med frågan sammanhängande spörsmål kunna bliva av icke oväsentlig ekonomisk betydelse. Kostnaderna för dessa undersökningar uppskattar akademien till 10,000 kronor.

6:o. Under det senaste decenniet har i utlandet i mycket stor omfattning begagnats så kallad planbjälklag (mushroom-systems, flat-slabs) av betong. Dylika bjälklag hava fördelen, att man fritt kan indela utrymmen utan att vara beroende av bjälkar. Därtill kommer, att de vid lika pelarindelning bliva väsentligt mera ekonomiska än vanliga betongbjälklag med balkar. Omöjligheten att matematiskt behandla de faktorer, som inverka på spänningsfördelningen inom bjälklaget, har gjort, att detsamma erhållit en synnerligen begränsad användning inom landet. Genom empiriska undersökningar å modellbjälklag kan material samlas, som möjliggör uppställande av riktiga och noggranna konstruktions- och beräkningsmetoder. Härigenom skulle vinnas möjligheten att enhetligt och riktigt utnyttja detta bjälklags stora fördelar. Kostnaden för dessa undersökningar har av akademien uppskattats till 10,000 kronor.

7:o. En av ålder begagnad, men i viktigare delar stundom slentrianmässigt tillämpad byggnadsmetod, är grundläggning å träpålar, nedslagna till fast botten. Åtskilliga byggnader grundlagda å träpålar visa större eller mindre, under stundom ganska oroväckande symptom till sättningar. För att utröna den teoretiska grundvalen för beräkning av dessa pålar har av akademiens ledamot professor Carl Forssell utförts bilagda [här ej medtagen] utredning, »Beräkning av pålar». Härigenom har vunnits förklaring på vissa fenomen, men för undersökningens slutförande därhän att exakta regler kunna uppställas för pålarnas konstruktion och pålningsarbetets utförande tarvas en del empiriska rön. För dessa undersökningar beräknas en kostnad av 15,000 kronor.

8:o. Säkerheten mot skador till liv och lem samt till egendom är en grundläggande faktor för kostnaderna, som tarvas för byggnader, broar m. m. Sättet för beräknande av denna säkerhet bör därför vara resultatet av synnerligen omsorgsfull prövning. Detta synes emellertid ej alltid vara fallet och ofta hava på grund av bristande erfarenhet främmande förordningar måst bliva rättesnöret för bestämmelser om erforderlig säkerhet i ena eller andra fallet.

Ett angränsande område, där säkerhetsbegreppet är om möjligt än mer svävande är byggnadens brandsäkerhet. Den stora ekonomiska vådan av felaktiga bestämmelser i denna sak — vare sig felet ligger i för stor stränghet eller för stor eftergivenhet — gör, att den ekonomiska betydelsen av brandsäkerhetskraven måste noga prövas.

Den ledande principen, som bör läggas till grund för en undersökning av lämplig säkerhetsfaktor är, att summan av byggnadskostnader samt inträffade skador och reparationer skall bliva minimum för landet i dess helhet. För en sådan utredning tarvas kännedom dels om byggnadskostnadens variation med säkerhetsgraden, dels om frekvensen av inträffade olyckstillbud. Kostnaderna för en dylik utredning torde komma att belöpa sig till 10,000 kronor.

För de extra utgifter, vilka äro förenade med ovannämnda undersökningsarbeten exempelvis för den centrala ledningen av arbetena ävensom kostnaderna för resultatens publicering, varigenom först resultaten av undersökningarna kunna komma allmänheten till godo och nyttiggöras i det allmänna livet, anses en summa av 10,000 kronor erforderlig.

För de här föreslagna undersökningarna erfordras således ett belopp av tillhopa 100,000 kronor.

Under åberopande av vad sålunda anförts anhåller akademien, att Kungl. Maj:t måtte vid uppgörande av riksstaten för första halvåret 1923 beräkna ett anslag å 50,000 kronor å extra stat för bedrivande under första halvåret 1923 genom akademiens försorg av tekniskt-vetenskapliga undersökningar på byggnadsområdet.

Byggnadsstyrelsen.

Över akademiens framställning har byggnadsstyrelsen den 8 september 1921 avgivit infordrat utlåtande och däri anmält, att styrelsen icke funnit något att erinra i ärendet.

Akademien angående viss jämkning av programmet.

Sedermera har akademien i en av byggnadsstyrelsen med skrivelse den 25 februari 1922 överlämnad skrift på grund av nytillkomna, tidigare icke förutsedda omständigheter föreslagit en jämkning av det

nyss återgivna programmet. Efter att hava erinrat om detta anför akademien:

Av de sålunda till utförande föreslagna undersökningarna äro de rörande olika materials och konstruktioners värmeegenskaper de angelägnaste. Akademien har här redan kommit ett gott stycke på väg till vinnande av klarhet rörande själva byggnadsmaterialiernas värde ur värmegenomsläppningssynpunkt, och i den mån dessa undersökningar få slutföras enligt utstakad plan, torde man därigenom komma fram till pålitliga utgångspunkter för i praktiken erforderliga beräkningar över det grundläggande värmebehovet i olika fall. De resultat, som man härav väntar, torde vara i sitt slag enastående. Emellertid kunna dessa beräkningar ej bliva för praktiskt bruk fullt tillfredsställande utan kännedom om ytterligare en faktor, nämligen den roll, som den naturliga ventilationen spelar, d. v. s. storleken av de värmeförluster, som betingas av dels konstruktionen av dörrar och fönster, dels ock framför allt av hopfogningen av de olika delarna i byggnaden. De av ventilationen betingade förlusterna måste man tillsvidare helt gissningsvis uppskatta, då det gäller beräkningar i praktiken. Akademien har från början haft sin uppmärksamhet riktad på denna punkt, men har icke tidigare lyckats finna någon metod att lösa det mycket svåra problemet att göra mätningar i det berörda syftet. Numera har emellertid ledamoten av akademien och dess byggnadstekniska delegation, professor K. Sondén, anmält, att han lyckats utarbeta en efter all sannolikhet synnerligen tillförlitlig och noggrann metod för uppmätning av berörda förlustfaktor — den s. k. kolsyremetoden. När sålunda utsikt öppnar sig att kunna ernå en synnerligen önskvärd komplettering och avrundning av de värmetekniska undersökningar på byggnader och byggnadselement, som akademien har under arbete, har akademien icke velat underlåta att göra framställning om erforderliga medel för den ifrågavarande undersökningens snara utförande. Kostnaderna för densammas genomförande har av förslagsställaren beräknats till 8,000 kronor. Då emellertid en ökning av det belopp, varom akademien gjort framställning till bedrivande av tekniskt-vetenskapliga undersökningar på det byggnadstekniska området, icke lär vara möjlig under nuvarande tryckta förhållanden, har akademien velat sätta ifråga, att den i akademiens skrivelse den 31 augusti 1921 upptagna punkt 7, avseende undersökningar rörande pålning, måtte tillsvidare undanskjutas och i stället i planen för första halvåret 1923 upptagas ovanberörda undersökning till en beräknad kostnad av 7,500 kronor.

Byggnadsstyrelsen.

Bygggnadsstyrelsen har i berörda skrivelse den 25 februari 1922 tillstyrkt bifall till akademiens sålunda gjorda framställning men tillika ansett sig böra framhålla önskvärdheten av att nödiga medel till undersökningarna rörande pålning måtte snarast möjligt ställas till akademiens förfogande.

Departementschefen.

Om kunskapen på byggnadsindustriens område tidigare huvudsakligen varit grundad på lång tids praktisk erfarenhet, ställes man med de ständigt ökade kraven på ekonomisering på området allt oftare inför rent tekniskt-vetenskapliga problem av stor nationalekonomisk och praktisk betydelse. Sådana undersökningar som de av ingenjörsvetenskaps-

akademien hittills bedrivna och de ifrågasatta nya torde kraftigt bidraga att lösa sådana problem. Då det knappast kan förväntas, att någon enskild skall bekosta dylika undersökningar i syfte att genom utnyttjande av patent eller på annat sätt tillförsäkra sig ekonomiskt utbyte av de vunna resultaten, synes det påkallat, att staten fortfarande bereder understöd för undersökningarnas bedrivande.

Kostnaderna för genomförande av det av akademien den 31 augusti 1921 framlagda nya programmet med däri senare föreslagna ändringar beräknar akademien, i vad avser första halvåret 1923, till 50,000 kronor och anhåller, att detta belopp måtte ställas till akademiens förfogande.

Då de i programmet upptagna undersökningarna torde kunna bliva av mycket stor praktisk betydelse och intet synes vara att erinra mot kostnadsberäkningarna, anser jag, att de för första halvåret 1923 begärda medlen böra ställas till akademiens förfogande. Med hänsyn till möjligheten, att några medel för samma ändamål på grund av den statsfinansiella situationen icke komma att beviljas för senare delen av nämnda år, torde det planerade arbetet böra läggas så, att slutgiltiga resultat kunna framgå redan av det första halvårets undersökningar.

Standardisering av hustyper och byggnadsdetaljer m. m.

Jag anhåller nu att få till behandling upptaga ytterligare några spörsmål, som indirekt åsyfta bostadsproduktionens främjande. Det må härvid erinras, att riksdagen i skrivelse den 18 juni 1920 (nr 468) anmälde, att riksdagen med anledning av framställning från Kungl. Maj:t (prop. nr 314) beslutat, bland annat,

att för anordnande av pristävlingar om standardmaterial och därav föranledda åtgärder i enlighet med av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser å tilläggsstat för år 1920 under sjätte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag, högst, 25,000 kronor, samt

att till resestipendier åt arkitekter, byggmästare och arbetare i byggnadsfacket, ävensom åt personer med medicinsk-hygienisk utbildning, för studier i utlandet av bostadsfrågan å tilläggsstat för år 1920 under sjätte huvudtiteln anvisa och ställa till Kungl. Maj:ts förfogande ett reservationsanslag av 75,000 kronor.

Ur det senare anslaget har Kungl. Maj:t hittills utdelat resestipendier om sammanlagt 43,800 kronor.

Ur det förra anslaget beviljade Kungl. Maj:t för den på initiativ av svenska teknologföreningens avdelning för husbyggnadskonst och Sveriges industriförbund tillsatta kommittén för standardisering av byggnads-

material ett understöd av 5,000 kronor, under det att återstoden inbesparades till statsverket.

Med anledning av framställning i 1921 års bostadsproposition anmälde riksdagen (skrivelse nr 330) bland annat, att riksdagen till åtgärder, ägnade att främja standardisering av hustyper och byggnadsdetaljer m. m., å tilläggsstat för år 1921 anvisat ett reservationsanslag å 25,000 kronor samt medgivit Kungl. Maj:t rätt att i lämplig utsträckning disponera medel ur det av riksdagen å tilläggsstat för år 1920 anvisade reservationsanslag å 75,000 kronor till resestipendier åt arkitekter med flera för studier i utlandet jämväl för omförmälda standardiseringsändamål.

Av anslaget å 25,000 kronor har Kungl. Maj:t sedermera, i överensstämmelse med vad vid anslagets äskande förutsattes, beviljat understöd dels å 5,000 kronor till samfundet för hembygdsvård och dels å 20,000 kronor till omförmälda standardiseringskommitté. Anslaget är följaktligen förbrukat, men äger Kungl. Maj:t enligt riksdagens nyss omförmälda beslut att för dithörande ändamål i lämplig utsträckning disponera ännu tillgängliga medel ur reservationsanslaget för resestipendier. Dessa medel uppgå för närvarande, sedan Kungl. Maj:t helt nyligen utdelat ett ytterligare stipendium å 1,000 kronor, till 31,200 kronor.

Samfundet för hembygdsvård.

Nu har styrelsen för *samfundet för hembygdsvård* i en till Kungl. Maj:t ingiven skrift hemställt, att ett understöd å 5,000 kronor måtte beviljas jämväl för samfundets verksamhet under år 1922. Styrelsen anför följande:

Samfundet för hembygdsvård verkar sedan 1916 bland annat för ett bättre byggnadssätt i landet, dels genom konsulterande byrå i Stockholm, dels genom byggmästarekurser i landsorten och allmän propaganda i form av föredrag och tryck. I denna verksamhet har samfundet lyckats i viss omfattning påverka byggandet till en mer ekonomiserad planläggning och därmed samhörande enklare och billigare byggnadssätt, därvid senaste rön på byggnadstekniska området tillgodogjorts, men samtidigt har mer och mer en estetiskt god utformning av icke minst små byggnader nåtts. För att kunna fortfara med denna, särskilt i nuvarande tid, viktiga verksamhet och om möjligt vidga den, ansökte samfundet i underdånig skrivelse den 21 februari 1921 om ett anslag å 5,000 kronor för detta år, vilken summa Eders Kungl. Maj:t genom nådigt beslut den 7 oktober 1921 enligt skrivelse från kungl. socialdepartementet den 15 oktober ställt till samfundets förfogande under villkor:

att samfundet dels, där så av statens byggnadsbyrå påfordras, i frågor, som sammanhänga med samfundets uppgift, med råd och anvisningar kostnadsfritt tillhandagår byggnadsföretagare, vilka erhållit eller sökt statsunderstöd, dels ock ställer sig till efterrättelse de bestämmelser i övrigt beträffande statsbidragets användning, som kommerskollegium må meddela.

Kungl. kommerskollegium har i skrivelse den 7 december 1921 meddelat följande bestämmelser:

1. Den med statsbidraget bedrivna verksamheten skall avse att ur såväl teknisk som estetisk synpunkt sprida ökad kunskap och insikt i byggnadsfrågor, däri inberäknat såväl användande av de för olika förhållanden och trakter av landet lämpliga hustyper som planläggning av uppväxande samhällen samt ordnande därstädes av tomter, trädgårdar och allmänna platser.

2. Nämnda upplysningsverksamhet bedrives på sätt samfundets styrelse närmare bestämmer, *dels* genom kurser, avsedda att verka för utveckling av byggnadsväsendet i riktning mot sund enkelhet, med tillvaratagande i fråga om stil av goda nationella traditioner i olika landsändar och på samma gång med tillgodogörande av nyare rön och erfarenheter beträffande ett ekonomiskt och tekniskt rationellt byggnadssätt, *dels* genom en av samfundet anordnad upplysningsbyrå, som på därom gjord framställning lämnar skriftliga och muntliga anvisningar och råd i byggnadsfrågor ävensom förmedlar tillhandahållandet eller utarbetandet av lämpliga skisser och ritningar.

3. Vid utövandet av verksamheten bör samfundet samarbeta med andra organ och sammanslutningar för liknande strävanden, särskilt de som avse standardisering av byggnadsdetaljer.

4. Samfundet har att senast den 31 mars 1922 till kommerskollegium inkomma med redogörelse för sin verksamhet under föregående år samt för anslagets användning.

Samfundets verksamhet har under 1921 bedrivits efter dessa linjer och har det visat sig, att särskilt genom den kontakt, som vid byggmästarekurserna erhållits med landsortens och landsbygdens byggmästare och som genom kursdeltagarnas nyttjande av samfundets byrå vidmakthålles, dels erfarenheter från de senaste tiden bedrivna standardiseringsarbetena och byggnadstekniska undersökningarna omedelbart kunnat tillgodogöras vid byggen, som kursdeltagarna haft om hand, dels en del spörsmål, som av byggmästarna framförts, särskilt beträffande uppvärmningsanordningar kunnat frambäras för behandling vid ingenjörsvetenskapsakademiens undersökningar beträffande bränslebesparande eldstadsanordningar. Samfundet utgör på detta sätt alltså en förmedlande länk mellan den byggande allmänheten och de verk, som tekniskt och vetenskapligt arbeta med byggnadsproblemen.

Just härigenom öppnar sig för samfundet större möjlighet att fylla sitt främsta mål: en god estetisk för skilda trakter utformad bebyggelse.

Ehuru icke direkt härmed samhörande må dock nämnas, att samfundet sökt bidraga till påverkan av hemmens inredning genom att under året även en kurs för möbelsnickare anordnats, vilken uppenbarligen var av nytta för tillblivelsen av möbeltyper med såväl estetiskt som praktiskt och ekonomiskt god utformning.

Samfundet vågar uttala den förmodan, att dess arbete varit av sådant värde, att detsamma bör fortsättas och om möjligt vidgas under nästa år. Då emellertid samfundets verksamhet hittills ekonomiskt varit till väsentlig del beroende av de gåvor, som för detta ändamål stått att erhålla från enskilt håll och då möjligheten att under närmaste tiden på denna väg ernå tillräckliga medel för verksamhetens uppehållande äro på grund av det ekonomiska tidsläget beklagligt försämrade, vågar samfundets styrelse härmed i underdånighet anhålla, att Eders Kungl. Maj:t täcktes fortfarande stödja samfundets konsulterande verksamhet genom att även för år 1922 till dess förfogande ställa ett belopp av 5,000 kronor.

Kommerskollegium.

Kommerskollegium, som till följd av remiss haft att yttra sig över denna framställning, har i ett den 5 januari 1922 avgivet utlåtande anfört följande:

Därest Eders Kungl. Maj:t finner det statsfinansiella läget medgiva äskandet av anslag av riksdagen för beredande av understöd för år 1922 åt samfundet för hembygdsvård, synes detta böra beräknas till det av samfundet begärda beloppet kronor 5,000.

För den händelse åter framställning till riksdagen i sådant syfte icke anses böra ske, lära, såvitt kollegium har sig bekant, icke andra medel för närvarande finnas tillgängliga för ändamålet än återstoden av det reservationsanslag å 75,000 kronor, som 1920 års riksdag ursprungligen under sjätte huvudtiteln anvisat å tilläggsstat för samma år till resestipendier åt arkitekter med flera för studier i utlandet av bostadsfrågan, vilket anslag 1921 års riksdag sedermera medgivit Eders Kungl. Maj:t rätt att i lämplig utsträckning disponera jämväl till åtgärder, ägnade att främja standardisering av hustyper och byggnadsdetaljer m. m.

Enligt vad kollegium inhämtat, återstår av sistnämnda reservationsanslag odisponerat ett belopp av 32,200 kronor [*numera:* 31,200].

Kollegium har emellertid under övervägande förslag till åtgärder åsyftande bland annat att genom pristävlingar erhålla en sammanfattning av utredningsresultaten ifråga om standardisering av hustyper. Standardiseringsarbetet ifråga om byggnadsdetaljer, de med statsmedel bekostade resestudierna i utlandet rörande bostadsfrågan samt ingenjörsvetenskapsakademiens tekniskt vetenskapliga undersökningar inom byggnadsområdet förväntas väl åstadkomma en god grund för ny utveckling inom bostadsbyggandet. Men för att bringa utredningsarbetet på området i en slutlig, gripbar form, som kunde utöva direkt inflytande på det praktiska byggandet, torde hela utredningen böra utmynna i en serie förslag till standardtyper för bostadshus, upprättade med tillbörlig hänsyn till resultaten av de grundläggande undersökningarna.

Enligt kollegii mening borde åtminstone huvudparten av sagda resterande 32,200 kronor avses för tillgodoseende av denna synnerligen viktiga del av utredningen i bostadsfrågan. Kollegium har för avsikt att i sinom tid till Eders Kungl. Maj:t inkomma med närmare motiverad framställning härutinnan. Såvitt kollegium nu kan bedöma, torde i avvaktan härå högst 3,000 kronor av anslaget böra användas för andra ändamål.

Därest för nu ifrågavarande ändamål medel icke skulle kunna beredas genom äskande av anslag av riksdagen eller på annat sätt, vill kollegium fördenskull icke motsätta sig att av nämnda till Eders Kungl. Maj:ts förfogande stående odisponerade anslagsmedel, 32,200 kronor, högst 3,000 kronor tilldelas samfundet för hembygdsvård såsom bidrag för understödjande av dess konsulterande verksamhet under år 1922.

Departementschefen.

Understöden till samfundet för hembygdsvård och till standardiseringskommittén — vilka utgått ur berörda anslag å 25.000 kronor för år 1921 — hava på grund av vissa skäl kunnat av Kungl. Maj:t beviljas först helt nyligen, nämligen den 15 oktober 1921 och den 23 januari 1922. I följd härav kunna resultaten av statens bistånd åt ifrågavarande verksamhet icke ännu bedömas, vadan jag icke nu är beredd att taga ståndpunkt till frågan om fortsatt understöd åt denna verksamhet. Emellertid synes det mig i hög grad önskvärt, att Kungl. Maj:t har till sitt förfogande medel för att kunna utan dröjsmål befordra nu nämnda eller annan ifrågakommande verksamhet, som indirekt avser att förbilliga eller på annat sätt främja bostadsproduktionen. För

sådant ändamål torde böra, bortsett från omförmälda reservation å 31,200 kronor, beräknas ett belopp av högst 25,000 kronor. Medlen böra, om så visar sig påkallat, få disponeras redan under år 1922.

Det nu nämnda beloppet å 25,000 kronor ävensom beloppet å 50,000 kronor till ingenjörsvetenskapsakademien för de tekniskt-vetenskapliga undersökningarna under förra hälften av år 1923 torde, i likhet med det ifrågasatta beloppet av 25,000 kronor för bestridande av kostnaderna för byggnadsbyråns verksamhet under nämnda tid, böra utgå av 1922 års reservationsanslag å 1,500,000 kronor till statsbidrag, ur vilket anslag alltså för samtliga nu angivna ändamål skulle kunna disponeras högst 100,000 kronor.

Avsättning till Mörbyfonden.

Jag övergår slutligen till frågan om anvisande av anslag för avsättning till lånefonden för tjänstemannasamhället vid Mörby.

Å mark, som tillhör kronoegendomen Mörby och numera ingår i Stocksunds köping, har under de senare åren med stöd av direkta statsåtgärder uppvuxit ett egnahemssamhälle, huvudsakligen avsett för statsanställda. Det torde ej vara påkallat att nu lämna en närmare redogörelse för de före år 1920 vidtagna åtgärderna, då en sådan redogörelse lämnats i Kungl. Maj:ts proposition den 27 februari 1920 nr 168. Nämnas må endast, att dylika åtgärder vidtogos första gången år 1911 (riksdagens skrivelse nr 188) samt att de gått ut på att med tomträtt upplåta byggnadsmark, tillhörande ifrågavarande kronoegendom, ävensom att ur en för ändamålet inrättad statlig lånefond, benämnd lånefonden för tjänstemannasamhället vid Mörby, bereda lån dels för bebyggande av de upplåtna tomterna och dels för iordningställande av vägar och öppna platser ävensom vatten- och avloppsledningsnät inom upplåtna områden. Det sålunda uppvuxna samhällets hithörande angelägenheter handhavas närmast av en för ändamålet bildad förening, benämnd tjänstemannasamhällets vid Mörby egnahemsförening m. b. p. a.

1920 års riksdags beslut.

Med anledning av nyss omförmälda proposition (nr 168) anmälde riksdagen i skrivelse den 15 juni 1920 (nr 377), att riksdagen

1:o) medgivit, *dels* att, sedan stadsplan och tomtindelning fastställts för de områden av kronoegendomen 1 $^{1}/_{8}$ mantal Mörby nr 1 i Danderyds socken av Stockholms län, som å en av arkitekten Sven Jonsson

upprättad karta över östra delen av nämnda kronoegendom angivits med röda begränsningslinjer, till tjänstemannasamhällets vid Mörby egnahemsförening med begränsad personlig ansvarighet finge i huvudsaklig överensstämmelse med det enligt Kungl. Maj:ts beslut den 29 mars 1912 avslutade tomtsrättsavtalet med föreningen och däri enligt Kungl. Maj:ts beslut den 31 december 1914 vidtagna ändringar med tomträtt under en tid, icke överstigande 60 år, upplåtas de inom de nya områdena befintliga tomterna mot en tomträttsavgift, som skulle uppgå till ett belopp, motsvarande minst fem procent ränta å tomternas markvärde, beräknat efter 25 öre kvadratmetern för tomt, som innehades av föreningen eller statstjänsteman eller sådan tjänstemans änka eller barn, och efter 75 öre kvadratmetern för tomt, som innehades av annan svensk medborgare, *dels ock* att till föreningen finge tillsvidare utan avgift med nyttjanderätt upplåtas de till vägar och öppna platser avsedda delar av områdena, mot det att föreningen förbunde sig att iordningställa och väl underhålla desamma, dock att denna skyldighet tillsvidare endast skulle gälla beträffande de områden, som å förevarande karta vore utmärkta med gröna begränsningslinjer;

2:o) för avsättning till lånefonden för tjänstemannasamhället vid Mörby under utgifter för kapitalökning anvisat

a) å tilläggsstat för år 1920 ett reservationsanslag av 40,000 kronor, att utgå av lånemedel,

b) å riksstaten för år 1921 ett reservationsanslag av 400,000 kronor, att jämväl utgå av lånemedel;

3:o) medgivit, att ur nämnda lånefond av statskontoret finge beviljas föreningen *dels* ett lånebelopp av högst 140,000 kronor för att, enligt de närmare föreskrifter, som Kungl. Maj:t utfärdade, användas till anläggning av vägar och öppna platser samt vatten- och avloppsledningar inom förenämnda, med gröna begränsningslinjer utmärkta områden av kronoegendomen Mörby, med skyldighet för föreningen att å lånet erlägga ränta efter fem procent om året och enligt plan, som Kungl. Maj:t fastställde, amortera detsamma under en tid icke överstigande fyrtio år, men med rätt för Kungl. Maj:t att under högst fem år medgiva uppskov med erläggande av ränta och amortering å lånet, *dels ock*, i huvudsaklig överensstämmelse med de i statsrådsprotokollet angivna grunder, lån för bebyggande av tomter inom de nya områdena av tjänstemannasamhället, å vilka lån skulle erläggas ränta efter fem procent om året, därest byggnadslånet belöpte å tomt, vilken innehades av egnahemsföreningen eller statstjänsteman eller sådan tjänstemans

änka eller barn, samt efter sex procent, därest byggnadslånet belöpte å annan tomt;

4:o) medgivit, att de kapitalavbetalningar, som verkställdes å ifrågavarande lån, finge tillsvidare tilläggas fonden.

Av Kungl. Maj:t vidtagna åtgärder.

Genom beslut den 31 december 1920 har Kungl. Maj:t fastställt stadsplan för den del av kronoegendomen Mörby, som å den i riksdagens skrivelse omförmälda kartan angivits med röda begränsningslinjer, i vilken stadsplan sedermera den 22 april 1921 gjorts vissa ändringar. Samtidigt med stadsplanens fastställande medgav Kungl. Maj:t, att till egnahemsföreningen finge tillsvidare utan avgift och på de villkor i övrigt, som angivits i riksdagens skrivelse, upplåtas de enligt stadsplanen till vägar och öppna platser avsedda områden av förevarande kronoegendom, mot det att föreningen förbunde sig att iordningställa och väl underhålla dessa vägar och öppna platser, dock att denna skyldighet tills vidare endast skulle gälla beträffande de områden, som å förut omförmälda karta vore utmärkta med gröna begränsningslinjer. Tillika medgav Kungl. Maj:t, att ur ifrågavarande lånefond finge av statskontoret beviljas föreningen det i riksdagens skrivelse omförmälda lånet å högst 140,000 kronor till anläggning av vägar och öppna platser m. m. För lånet skulle gälla, bland andra, följande villkor:

Lånet skulle av statskontoret utbetalas till statens kontrollant rörande tjänstemannasamhället mot avlämnande av föreningens förbindelse att å lånet erlägga ränta efter fem procent om året och att enligt nedan angivna plan amortera detsamma under en tid, icke överstigande fyrtio år.

Anstånd med räntans erläggande medgåves för fem år från lyftningsdagen, och skulle vid femårsperiodens slut sålunda ogulden ränta läggas till kapitalskulden samt därefter förräntas och amorteras i samma ordning som denna.

Annuiteten beräknades till 6.11 procent å kapitalskulden, däri inbegripet det i näst föregående punkt omförmälda, till den ursprungliga kapitalskulden lagda räntebeloppet; och skulle av annuiteten först gottgöras ränta å ogulden kapitalskuld samt med återstoden gäldas avbetalning därå.

Betalning av annuiteten skulle första gången verkställas, sedan sex år förflutit efter lyftningsdagen, varefter annuiteten skulle samma dag varje år erläggas, tills kapitalskulden och all därå upplupen ränta blivit gulden.

Den 21 maj 1921 fastställde Kungl. Maj:ts befallningshavande tomtindelning för det område, för vilket Kungl. Maj:t, såsom nyss nämnts, fastställt stadsplan.

Genom beslut den 27 maj 1921 godkände Kungl. Maj:t ett i enlighet med de utav riksdagen prövade grunder upprättat förslag till tomträttsavtal, enligt vilket på angivna villkor för tiden till och med den

31 december 1980 till egnahemsföreningen uppläts tomträtt till samtliga de tomter, som enligt nyssnämnda tomtindelning funnes upptagna inom området ifråga, varefter avtalet underskrevs den 7 juni 1921. Den sammanlagda arealen av de sålunda upplåtna tomterna uppgår enligt därom utfärdat bevis till 12 har 23 ar 1 kvm.

Genom beslut den 7 juli 1921 anbefallde Kungl. Maj:t slutligen statskontoret att till egnahemsföreningen ur lånefonden för tjänstemannasamhället vid Mörby, i den mån densamma därtill lämnade tillgång, bevilja lån för bebyggande av tomter, som till föreningen upplåtits med tomträtt inom sådan del av kronoegendomen Mörby, för vilken plan för bebyggande blivit av Kungl. Maj:t fastställd.

För dessa lån skola gälla, bland andra, följande villkor:

Statstjänsteman skall hava företräde framför andra sökande till erhållande av byggnadslån.

Lånen skola amorteras under en tid av högst 40 år, och skall därå erläggas ränta efter 5 procent om året, därest byggnadslånet belöper å tomt, vilken innehaves av egnahemsföreningen eller statstjänsteman eller sådan tjänstemans änka eller barn, samt efter sex procent om året, därest byggnadslånet belöper å annan tomt.

Lånen beviljas för byggnadskostnad, bestämd på sätt i § 8 av det av Kungl. Maj:t den 27 maj 1921 godkända tomträttsavtalet med föreningen föreskriver, intill ett belopp av 20,000 kronor efter 75 procent eller med högst 15,000 kronor, för överskjutande byggnadskostnad intill ett belopp av 30,000 kronor efter 66 procent eller med högst 6,600 kronor samt för ytterligare byggnadskostnad intill 40,000 kronor efter 50 procent eller med högst 5,000 kronor, vadan ett byggnadslån högst kan uppgå till sammanlagt 26,600 kronor.

I byggnadskostnad inräknas kostnad för tomtens planering ävensom dess förseende med vatten-, avlopps- och belysningsledningar samt stängsel.

Medel utbetalas till föreningen från fonden, mot det att till statskontoret överlämnas, bland annat, bevis av bankinrättning, vars bolagsordning blivit av Kungl. Maj:t stadfäst, att föreningen i bankinrättningen för statskontorets räkning deponerat inteckningar, gällande med bästa förmånsrätt i tomträtter till tomter inom sådant område av kronoegendomen Mörby, för vilket plan för bebyggande blivit av Kungl. Maj:t fastställd, ävensom förbindelse av bankinrättningen att hålla berörda tomträttsinteckningar vid gällande kraft och icke utan statskontorets tillstånd till föreningen återställa någon av de deponerade inteckningarna, vid äventyr att hålla statskontoret skadeslöst för den förlust, statskontoret genom uraktlåtenhet från bankens sida i uppfyllandet av förevarande förbindelse kan komma att lida.

Tillika medgav Kungl. Maj:t, att genom amortering till lånefonden återbetalade medel åter finge från densamma utlämnas.

I en till Kungl. Maj:t ingiven, den 2 november 1921 dagtecknad skrivelse har nu egnahemsföreningen anhållit, att ytterligare medel måtte avsättas till lånefonden för tjänstemannasamhället vid Mörby, och därvid anfört följande: Mörbyföreningen.

Enligt det utdrag av statsrådsprotokollet för civilärenden för den 27 februari 1920, som åberopats uti kungl. proposition nr 168 till samma års riksdag angående utvidgning av tjänstemannasamhället vid Mörby, förutsattes (sid. 17), att av de områden, vilka å en av arkitekten Sven Jonsson upprättad karta över den obebyggda östra delen av kronohemmanet Mörby angivits med röda begränsningslinjer och som sedermera enligt riksdagens beslut upplåtits till föreningen, till en början endast de delar, vilka å Jonssons karta vore utmärkta med gröna begränsningslinjer skulle av föreningen iordningställas med vägar samt vatten- och avloppsledningar för en kostnad, som beräknats till 140,000 kronor, medan kostnaden för iordningställande av hela de ifrågavarande områdena åter uppskattats till 200,000 kronor.

Beträffande byggnadslån för byggnader å de 41 tomter, som vore utlagda å omförmälda mindre områden, hade statskontoret (sid. 21) beräknat, att därför skulle åtgå högst tillhopa 1,090,600 kronor.

Under åberopande att under de senare åren inom tjänstemannasamhället uppförts mellan 15 och 20 byggnader om året, hade man räknat med, att under år 1921 15 egnahemsbyggnader skulle komma till stånd och att lånen i medeltal uppginge till 20,000 kronor, varför under nämnda år 300,000 kronor ansetts tillräckliga för utlämnande av lån.

Under dessa förutsättningar anvisade 1920 års riksdag för avsättning till lånefonden för tjänstemannasamhället vid Mörby dels å tilläggsstat för år 1920 40,000 kronor dels ock för år 1921 400,000 kronor samt medgav, att ur nämnda lånefond finge av statskontoret beviljas föreningen dels ett lånebelopp av högst 140,000 kronor för anläggning av vägar och öppna platser samt vatten- och avloppsledningar inom förenämnda med gröna begränsningslinjer utmärkta områden dels ock lån för bebyggande av tomter inom de nya områdena.

Emellertid har efter riksdagens berörda beslut efterfrågan på tomterna inom hela de av riksdagen nu upplåtna områdena visat sig vara större, än man på grund av den tidigare utvecklingen beräknat, så att av de sammanlagt 75 tomter, som utlagts inom dessa, med röda begränsningslinjer angivna områden, redan 49 äro upptagna med 28 byggnader under uppförande till kostnader, som angivas uti bifogade [här ej medtagen] promemoria.

Under sådana förhållanden har föreningen funnit det nödvändigt, att även återstoden av ifrågavarande områden omedelbart iordningställas med vägar samt vatten- och avloppsledningar; och vågar föreningen därför i underdånighet anhålla, att Eders Kungl. Maj:t i anslutning till vad som ovan åberopats från berörda proposition till 1920 års riksdag måtte utverka riksdagens medgivande till beviljande av ytterligare lån till belopp av 60,000 kronor för fullbordande av dessa anläggningar.

För de byggnader, som redan äro under uppförande, skulle enligt bifogade promemoria och fastställda grunder för byggnadslån sådana kunna erhållas till sammanlagt belopp av 684,950 kronor. Av de upptagna 49 tomterna äro tre enligt gällande bestämmelser avsedda att begagnas i samband med andra tomter och komma därför ej att på lång tid bebyggas.

Om återstående 18 upptagna tomter bebyggas under nästa år (1922), skulle härför erfordras ytterligare byggnadslån, och då medeltalet för dessa med hänsyn till sjunkande byggnadspris torde kunna sättas lägre än för nyssnämnda redan under uppförande varande byggnader eller till omkring 20,000 kronor för varje, skulle härför erfordras tillhopa omkring 360,000 kronor.

Sammanläggas angivna belopp för erforderliga byggnadslån, erhålles en summa av 1,044,950 kronor, eller i det närmaste det belopp, som statskontoret beräknat högst kunna ifrågakomma för de först avsedda 41 tomterna.

Då härav redan för år 1921 anvisats 300,000 kronor, vågar föreningen vidare i underdånighet anhålla, att Eders Kungl. Maj:t måtte hos riksdagen hemställa om anvisande för år 1922 av 750,000 kronor till lånefonden för tjänstemannasamhället vid Mörby för beviljande av byggnadslån enligt förut fastställda grunder.

Häröver har statskontoret den 7 januari 1922 avgivit infordrat utlåtande och däri anfört följande: Statskontoret.

Kassabehållningen å Mörbyfonden, till vilken förut anvisats tillhopa 2,170,000 kronor, uppgår för närvarande till omkring 106,000 kronor. Av detta belopp böra emellertid beräknas omkring 92,000 kronor till gottgörelse åt statsmedlen för låneräntor, vadan den för utlämnande av lån disponibla behållningen torde kunna beräknas till allenast omkring 14,000 kronor. Fonden kan sålunda med sin nuvarande kapitaltillgång knappt i någon mån bidraga till fyllande av de lånekrav, som av egnahemsföreningen nu uppställts.

Vid bestämmandet av nytt kapitalökningsbelopp för ifrågavarande lån synes statskontoret hänsyn böra tagas till nödvändigheten av att icke belasta budgeten med större utgifter än vad som är av omständigheterna oundgängligen påkallat. Ur denna synpunkt anser statskontoret anvisande av ytterligare medel för byggnadslån böra inskränkas till lån för de byggnadsföretag, som igångsatts och redan äro färdiga eller inom den närmaste tiden skola vara slutförda. Lånen för dessa företag hava beräknats till sammanlagt 684,950 kronor. För uppförande av en del av ifrågavarande byggnader har emellertid nästlidet års riksdag anvisat 300,000 kronor, vadan nu endast skulle krävas ett lånebelopp för dessa byggnader av tillhopa 384,950 kronor. Med hänsyn till den vid Mörbyfondens inrättande givna bestämmelsen att kapitalavbetalningar å utlämnade lån skola tilläggas fonden, lärer man, förutom kassabehållningens netto, 14,000 kronor, också kunna räkna med de avbetalningar, som under innevarande och nästkommande år skola äga rum till sammanlagt omkring 61,000 kronor, och skulle sålunda det ytterligare belopp, som erfordras, kunna begränsas till i runt tal 310,000 kronor.

Därest Kungl. Maj:t skulle finna skäligt att för ifrågavarande ändamål hos riksdagen äska berörda belopp, lärer detsamma böra i riksstaten uppföras under titel utgifter för kapitalökning, statens utlåningsfonder, lånefonden för tjänstemannasamhället vid Mörby, reservationsanslag, att täckas av lånemedel, och lärer jämväl beträffande dessa medel riksdagens medgivande böra utverkas därtill att kapitalavbetalningarna tillsvidare tilläggas fonden.

I vilken mån anvisande av ytterligare medel för iordningställande med vägar samt vatten- och avloppsledningar av återstående delar utav de för sökandeföreningens verksamhet av riksdagen upplåtna områdena nu kan anses vara av nöden, undandrager sig statskontorets bedömande.

Då förevarande spörsmål berördes vid behandlingen av förslaget till tilläggsstaten för år 1922, antydde jag, att anslag syntes böra ifrågakomma, men att det av föreningen begärda beloppet av 810,000 kronor av statsfinansiella skäl i allt fall måste väsentligt nedsättas, förslagsvis till 320,000 kronor. Jag anhåller nu att få närmare utveckla skälen för denna min ståndpunkt. Departementschefen.

Av föreningens framställning framgår, att byggnadsverksamheten vid Mörby under den senare tiden bedrivits i långt större omfattning,

än man beräknade, då medel genom 1920 års riksdagsbeslut avsattes till lånefonden. Föreningen beräknar själv, att ett underskott på erforderliga lånemedel härigenom uppkommit, uppgående till i avrundat tal 385,000 kronor. Enligt vad statskontoret anfört, synes detta belopp dock kunna nedsättas till cirka 310,000 kronor.

Då ledningen av föreningen medverkat till igångsättandet av en så omfattande byggnadsverksamhet, har den synbarligen förutsatt, att staten under alla förhållanden komme att till lånefonden avsätta de för beviljande av byggnadslån enligt gällande grunder nödiga medlen. Det torde ej behöva närmare utvecklas, att en sådan uppfattning saknat grund, och jag kan ej underlåta att framhålla, att ledningens tillvägagångssätt härvidlag synts mig mindre välbetänkt.

Emellertid kan man vid prövning av föreningens framställning näppeligen underlåta att taga hänsyn till de företagare, som igångsatt sina byggen före innevarande års ingång men som ännu ej erhållit lån. Dessa äro försatta i en högst brydsam belägenhet. De hava igångsatt sina byggen i förlitande på att erhålla lån ur fonden, och då som bekant enskilda penninginrättningar visa stor obenägenhet att lämna lån mot säkerhet av inteckning i tomträtt, skulle de sannolikt vid utebliven hjälp från statens sida i många fall bliva nödsakade att med betydande ekonomisk förlust frånträda sina byggen.

Man bör icke heller förbise, att det under nu rådande bostadsbrist får anses hava varit till betydande allmänt gagn, att ifrågavarande bostäder bragts till stånd. Vidare må framhållas, att det stöd från statens sida, som ifrågasättes, skulle lämnas i form av lån mot en icke alltför låg ränta, 5 procent, och ganska god säkerhet och sålunda ej kan anses medföra direkt förlust för staten.

Slutligen må erinras, att ifrågavarande mark upplåtits mot tomträtt. Erfarenheten har visat, att tomträttsområden i allmänhet icke kunna exploateras, med mindre markupplåtaren vidtager särskilda anordningar för ordnande av belåningen av tomträttsinteckningarna. Sålunda hava exempelvis både Stockholms stad och Göteborgs stad ansett sig böra taga sig an särskilda tomträttskassor, avsedda att bereda byggnadslån mot inteckning i de tomter, som av dessa städer upplåtits med tomträtt.

Jag får därför förorda, att avsättning till fonden göres för att bereda ifrågavarande byggnadsföretagare lån. Enligt vad nyss anförts, har vid den provisoriska beräkningen ett belopp av sammanlagt 320,000 kronor ansetts böra avsättas till fonden, och jag anser mig med hänsyn till det statsfinansiella läget icke kunna föreslå någon höjning av detta belopp. Härav torde emellertid intill 60,000 kronor böra få användas till

anläggning av vägar m. m. — jag återkommer strax till denna fråga — varför endast återstående 260,000 kronor skulle kunna disponeras för beredande av direkta byggnadslån. Enligt statskontorets beräkningar skulle, såsom nämnts, för detta ändamål erfordras cirka 310,000 kronor. Även med bifall till vad jag sålunda förordat, skulle följaktligen återstå att täcka en brist på erforderliga lånemedel, uppgående till cirka 50,000 kronor. Man synes med anledning härav böra taga under övervägande någon lämplig anordning, genom vilken lånemedlen kunde så att säga utdrygas.

Närmast kunde härvid ifrågakomma att nedsätta nu gällande maximigräns för lån ur fonden. För framtiden synes en sådan åtgärd väl motiverad med hänsyn till byggnadskostnadernas fall. Det synes mig därför, att, därest överhuvud lån ur fonden kommer att utgå till byggnadsföretag, som *påbörjats efter 1922 års ingång,* lånet ej bör få beräknas med hänsyn till högre byggnadskostnad än 30,000 kronor. Lån skulle sålunda utgå högst med 75 procent å en byggnadskostnad av intill 20,000 kronor och med 66 procent å en byggnadskostnad, överskjutande 20,000 men ej 30,000 kronor, dock med tillhopa, i nedåt avrundat tal, högst 20,000 kronor (för närvarande högst 26,600 kronor). Byggnadskostnaden skulle beräknas enligt därom nu gällande föreskrifter. För de redan *före 1922 års ingång påbörjade* byggena synas dock nu gällande grunder för beräknande av lånemaximum böra få tillämpas, och då ifrågavarande lånemedel i första hand skola avses för sådana byggnadsföretag, lärer på nyss angivna sätt ingen besparing nu kunna åstadkommas.

Jag anser det emellertid icke uteslutet, att byggnadsföretagare vid Mörby skulle kunna åtminstone i någon mindre utsträckning anskaffa lån på den öppna lånemarknaden, låt vara att säkerheten utgöres av inteckning i tomträtt. Det skulle dock vara nödvändigt, att de för ändamålet finge förfoga över inteckning med bästa förmånsrätt. Enligt gällande bestämmelser fordras emellertid för lån ur Mörbyfonden säkerhet i sådan inteckning. Jag får nu föreslå, att staten måtte jämka på detta krav och medgiva, att lån ur denna fond, liksom fallet är med lån ur statens bostadslånefond, måtte kunna utgå såsom sekundärlån.

Härvid vill jag emellertid ej ifrågasätta någon ändring av lånebestämmelserna, i vad de gå ut på att fixera den högsta medgivna belåningsgränsen. Lån ur fonden bör sålunda säkerställas genom sådan inteckning, att det sammanlagda beloppet av dels eventuell annan, bättre belägen inteckning, över vilken låntagaren skall kunna förfoga för anskaffande av lån på annat håll, och dels den till säkerhet för lånet ur fonden lämnade inteckningen ej överstiger det belopp, som enligt nyss

angivna grunder högst må utlämnas såsom lån ur fonden. Om sålunda en byggnad är värd 20,000 kronor och följaktligen kan ur fonden belånas intill ett belopp av 15,000 kronor, skulle ägaren vara berättigad att förfoga över en inteckning med bästa förmånsrätt, lydande exempelvis å 7,500 kronor, samt att mot säkerhet av närmast efterföljande inteckning erhålla lån ur fonden å intill 7,500 kronor. Det är tydligt, att ett lån, som säkerställes på det nu förordade sättet, ej kan anses medföra större risk för staten än ett lån, som utlämnas enligt hittills gällande grunder.

Med avseende å lånens förräntning och amortering m. m. har jag ingen ändring att föreslå i härom nu gällande bestämmelser.

Föreningen har tillika anhållit, att ur fonden måtte få utgå ett lån å 60,000 kronor för anläggning av vägar och öppna platser samt vatten- och avloppsledningar inom viss del av det upplåtna Mörbyområdet. Det område, som enligt riksdagens år 1920 fattade beslut upplåtits till föreningen, har å den förut omförmälda, av arkitekten Sven Jonsson upprättade kartan angivits med röda begränsningslinjer. En del härav har å kartan utmärkts med gröna begränsningslinjer, och det år 1920 beviljade lånet å 140,000 kronor avsåg iordningställande av denna del. Det är för iordningställande av den återstående delen av det å kartan med röda linjer markerade området, som föreningen nu begär ytterligare lån.

Det kan för visso ifrågasättas, om en ytterligare del av det upplåtna området lämpligen bör iordningställas på ifrågavarande sätt, då lån för bebyggande av därå belägna tomter för närvarande ej torde kunna beredas ur fonden och det är ovisst, huruvida staten framdeles kan göra nya avsättningar till fonden för sådant ändamål. Emellertid har föreningen redan vidtagit åtgärder för områdets iordningställande. Och värdet av ifrågavarande kronomark ökas, allt efter det kapital sålunda nedlägges i dess vägar och ledningar. Vidare synas dessa anläggningar utgöra en nödvändig förutsättning för exploateringen av det en gång till föreningens förfogande ställda området, och det är naturligen ej helt uteslutet, att föreningen även utan statens direkta mellankomst skall kunna finna utvägar till områdets bebyggande. Vidare synas byggnadsföretagare vid Mörby ej böra vara utestängda från möjligheten att på samma villkor som byggnadsföretagare på andra platser erhålla lån från statens bostadslånefond, och lån kunna måhända erhållas även ur pensionsförsäkringsfonden. I båda fallen förutsättes dock, att Stocksunds köping är villig att förmedla lånen.

Vid övervägande av dessa omständigheter har jag funnit betänkligheterna mot föreningens framställning i denna punkt böra vika, varför jag får förorda, att lån ur fonden å högst 60,000 kronor må få utgå för berörda ändamål och att fonden förty ökas jämväl med nämnda belopp. Lånet lärer böra ställas till förfogande på enahanda villkor, som uppställts beträffande motsvarande lån av 1920 års medel.

Föreningens skyldighet att iordningställa och väl underhålla till vägar och öppna platser avsedda områden gäller nu allenast det å nyssnämnda karta med gröna begränsningslinjer angivna området. Givetvis förutsätter beviljandet av det nu ifrågasatta lånet å 60,000 kronor, att denna föreningens skyldighet utsträckes att gälla hela det å kartan med röda begränsningslinjer utmärkta området.

Anslag till avsättning till Mörbyfonden för de ändamål, som nu angivits, bör alltså äskas till belopp av 320,000 kronor och synes mig böra upptagas såsom reservationsanslag i tilläggsstaten för år 1922 under rubriken »utgifter för kapitalökning, statens utlåningsfonder» samt täckas av lånemedel. Kapitalavbetalningar, som verkställas å lån från fonden, torde böra liksom hittills få läggas till densamma.

Under åberopande av vad i det föregående anförts, får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

1:o) medgiva, att för ökning av statens bostadslånefond må såsom lån från statsverkets fond av rusdrycksmedel disponeras för år 1922 ett belopp av 15,000,000 kronor;

2:o) medgiva Kungl. Maj:t rätt att ur ett av riksdagen under femte huvudtiteln å extra stat för år 1922 till statsbidrag åt kommuner med flera för uppförande av vissa bostadsbyggnader anvisat reservationsanslag å 1,500,000 kronor disponera *dels* till utförande genom ingenjörsvetenskapsakademien, under första hälften av år 1923, av tekniskt-vetenskapliga undersökningar på byggnadsområdet ett belopp av 50,000 kronor *och dels* till åtgärder, ägnade att indirekt förbilliga eller eljest främja bostadsproduktionen, ett belopp av 25,000 kronor; samt

3:o) för avsättning till lånefonden för tjänstemannasamhället vid Mörby under titel »utgifter för kapitalökning, statens utlåningsfonder» å tilläggsstat för år 1922 anvisa, att utgå av lånemedel, ett reservationsanslag av 320,000 kronor.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagar Hans Maj:t Konungen lämna bifall samt förordnar, att proposition i ämnet av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Torsten Wolff.

Stockholm, K. L. Beckmans Boktryckeri, 1922.